

Periscope sketch workshop

Interreg
North Sea Region
PERISCOPE

European Regional Development Fund

EUROPEAN UNION

Periscope sketch workshop

Table of contents

Introduction	4
Selection from the original letters	5
In 2050 Groningen one large CO ₂ ² 'sink'	5
GRONINGEN 2050	7
Groningen, now and in 2050	8
Middelstum 5 july 2050	9
Letter from 2050	10
Vision province of Groningen 2050	12
Hidden treasures	14
A journey forward!	16
<i>No shrinkage but strength</i>	17
What do we have?	17
Dear Mr. Schorren and Mr. Dommerholt	18
Onderdendam, 9 juli 2050	20
The Sketch Atelier approach	22
SCHETS ATELIER	23
SKETCH ROUND 1	24
TEAM JOCHEM	24
TEAM NANNE	27
SKETCH ROUND 2	28
TEAM JOCHEM	28
TEAM NANNE	30
EVALUATION	33
Attendees	34
Product: Sketchbook	34
What is next?	35
Prototyping	35
The Inclusive Economy Lab (IEL)	35
The BUBO method and the PERISCOPE project	36
Business Opportunity Summary	37
Business parks	37
Dynamism	37

Periscope sketch workshop

Forest as CO2 sink	38
From farmland to forest	38
Health Care	39
Right To Roam	39
Slow public transport	40
Technology and craft	40
From Stee to Stay	41
Water buffers	41
Wettification	42
Windmills at sea	42
Appendix 1: the sketches	43
Appendix 2: The Clover leaf model	51
Appendix 3: The beehive	52

Periscope sketch workshop

Introduction

On 10 July 2018, a Sketch Atelier was held at *Boerderij De Diek'n* in Zeerijp in the province of Groningen in the Netherlands on behalf of the 'Kenniscentrum Biobased Economy (KCBBE)' of the Hanze University of Applied Sciences Groningen.

The Atelier, led by landscape architect Wim Boetze, was a pilot project aimed at implementing the European Interreg North Sea Periscope programme. Six North Sea countries (Denmark, Germany, the Netherlands, Norway, the United Kingdom and Sweden) are starting a permanent innovation platform for new sustainable business opportunities in the North Sea regions, which focuses on blue economy related new business opportunities in the North Sea region. The final result will be a platform that provides innovations and instruments in the field of finance, policy and innovation workshops.

Bottom-Up Business Opportunity approach (BUBO)

Within North Sea Periscope programme, the Hanze University of Applied Sciences Groningen is working on researching business opportunities using the Business Opportunities Bottom-Up approach. Where partner organizations are mostly picking up business opportunities ideas from companies, institutions, funds, local authorities etc., the Hanze University is collecting these using a bottom-up approach by engaging citizens living in the province of Groningen, because tapping into the wisdom of the crowds yields a wealth of knowledge, inspiration and concrete ideas.

Periscope Groningen

Within the overarching North Sea Periscope programme, the Hanze University of Applied Sciences Groningen is collecting values from which business opportunities can be developed for the province of Groningen. This does not primarily concern financial values - although cost coverage does of course play a major role - but rather about social and ecological values. What connects, drives and enthuses people and what do they consider important for themselves, their children and grandchildren?

The first step is to find a common ground in the form of shared values. The second step is to develop these into ideas for sustainable entrepreneurship, in collaboration with knowledge institutes, regional and local governments and the business community.

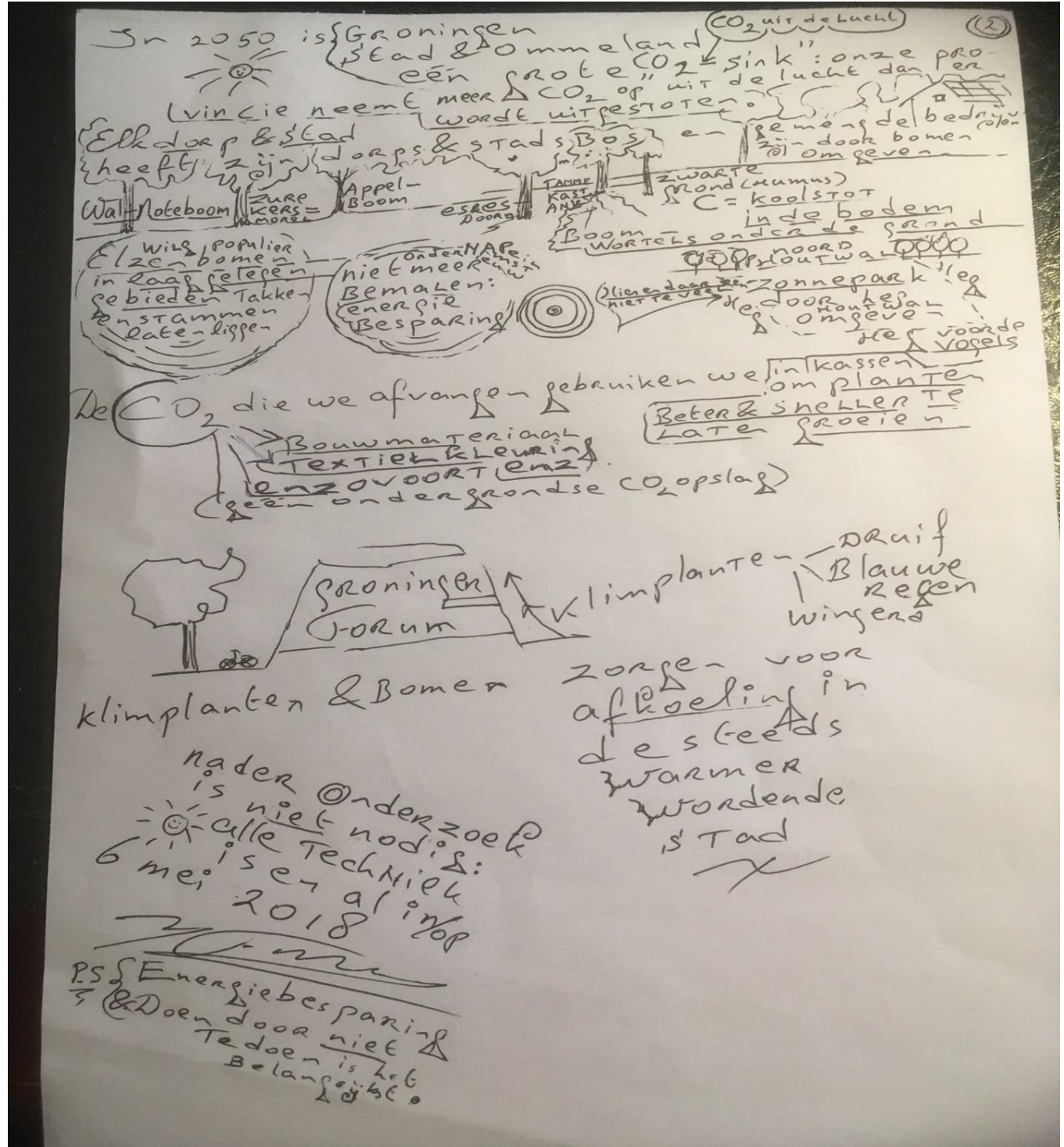
Reasons for doing a sketch workshop

Last April, the Hanze University of Applied Sciences Groningen called upon the readers of the 'Dagblad van het Noorden' (i.e. the largest newspaper in the North Netherlands) to think about what the province of Groningen should look like in the year 2050. Unrestrained by alleged impossibilities, such as prohibitive legislation and regulations, lack of knowledge, etc. they were requested to put their vision on paper in any preferred way. Subsequently, some of these authors were invited to contribute to the Sketch Atelier. A selection of contributions by Sketch Atelier participants is included in the next section.

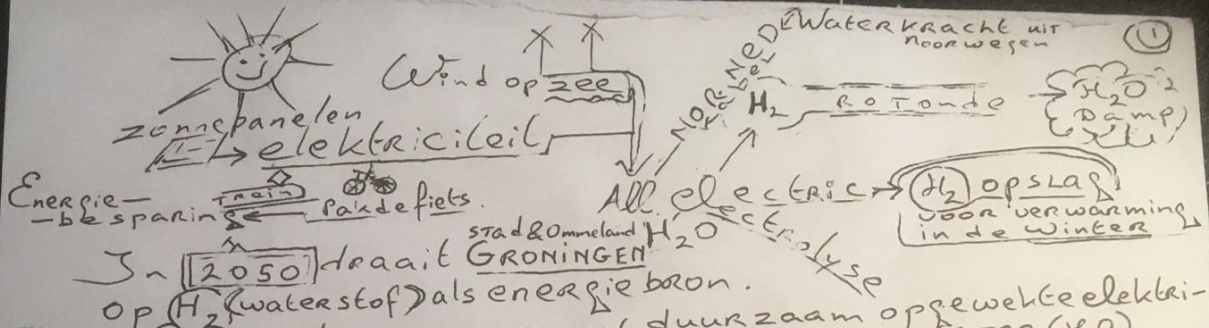
Periscope sketch workshop

Selection from the original letters

In 2050 Groningen one large CO₂ 'sink'

Periscope sketch workshop

Op H_2 (waterstof) als energiebron.
Deze H_2 produceren we met duurzaam opgewekte elektriciteit door elektrolyse van water (H_2O).
Ons gasnet hebben aangepast aan waterstof H_2 .
moeten we dan hierin werkt.

moeten we aan

Elektrolyse: hierin wordt H_2O gesplitst in H_2 en zuurstof O_2

Bijvoorbeeld in de auto met onze

Bijvoorbeeld in de Accu H_2O resp. H_2 en O_2
 Hetzelfde gaan we doen met onze
 gasgestookte CV-ketel van de toekomst:
 elektriciteit wordt omgezet in
 warmte veiligheid staat

Waterstof (H_2) wordt omgezet in gas (de veiligheid staat uiteraard wel voorop)

Onze Kolencentrales zijn in 2050 al
30 jaar licht & omgebouwd voor de
productie van H₂ (als eerste de nuon-centrale)

Over de Noordzee varen schepen met afkomst uit zonnige landen Δ Australië
vloeibare waterstof $(H_2) = (LH_2) = (Liquid Hydrogen)$ o.v. Saudi-Arabië
DPR schepen zijn

net zoals er nu DRG schepen zijn
met vloeibaar aardgas

En lippe- in 2050
Seligenturbines
Cinde DOLLARD
30 jaar eerder leeft
men de pette-acht
subsidies

① ② A4 Tje van
J. MEKEL
E-mail
groeningen@gmail.com

30 jaar eerder leeft
men de pellet-kachel
i.v.m. het negatieve effect
op het broeikas effect: er komt
door pellet & houtstook veel meer
CO₂ in de atmosfeer waardoor
het op aarde steeds warmer
wordt (een boom doet er
minimaal 30 jaar over om
te groeien).

Periscope sketch workshop

GRONINGEN 2050

Krimp, vergrijzing, aardbevingen, klimaatveranderingen – we zitten er anno 2018 middenin. En velen verwachten van de overheid dat ze het voortouw neemt in het oplossen van al deze complexe en vastgelopen zaken. Maar als één ding duidelijk wordt, dan is dat de politiek doorgaans achter de feiten aanloopt.

Kijk bijvoorbeeld naar de ontwikkelingen in de landbouw. Zestig jaar lang stond de Nederlandse landbouw in het teken van schaalvergroting. ‘Nooit meer honger’ werd de leus na de Tweede Wereldoorlog. Om aan die eis te voldoen werd een grootscheeps offensief ingezet: ongekend is de schaal waarop en het tempo waarin het boerenbedrijf gerationaliseerd werd.

En het moet gezegd worden: deze strategie van schaalvergroting heeft voor een enorme vooruitgang gezorgd. De productiecijfers stegen tot fabelachtige hoogten en Nederland is tegenwoordig de tweede landbouwexporteur ter wereld.

De paradox is dat veel boeren al lange tijd diep in de problemen zitten. Je kunt geen krant opslaan of het gaat over landschapspijn, leegstand van boerderijen, fosfaatproblematiek en ga zo maar door. In 2015 werd het Europese melkquotum afgeschaft. Vanaf dat moment ging bij veel boeren de ‘vlag uit’. Ze vergrootten hun stallen om meer melk te kunnen produceren. De overheid greep niet in. Nu, twee jaar later blijkt dat er veel te veel mest wordt geproduceerd en pas nu komt de overheid met maatregelen: boeren moeten hun veestapel terugdringen. Voor veel boeren die een forse investering hebben gedaan is dit de nekslag voor hun bedrijf.

Elke keer weer blijkt dat de landbouw in de fuik van de schaalvergroting loopt. Elke keer weer komt de politiek te laat. Trekken we het verhaal door naar de fossiele brandstoffen, dan zijn er overeenkomsten te ontdekken. Olie, kolen en gas hebben in de twintigste eeuw voor enorme vooruitgang gezorgd. Maar er is momenteel geen verstandige politicus die zal beweren dat dit nog langer de weg voorwaarts is. Echter, het kwaad is al geschied: Groningen trilt op zijn grondvesten.

‘Je kunt een probleem niet oplossen vanuit hetzelfde soort denken dat tot het probleem heeft geleid’, schreef Albert Einstein. Het aanboren van hernieuwde bronnen is noodzakelijk. Een grote club van mensen is al bezig om de coulissen te verzetten, om zich te oriënteren op innovatie in de zorg, in de mobiliteit, in de energievoorziening, in de landbouw. Krachten worden gebundeld in coöperaties.

De denkers en doeners, de betrokken burgers en ondernemers die niet wachten op de politiek, maar vóór de troepen uitlopen en de zorg terughalen naar de gemeenschap, de agrarische sector nieuwe impulsen geven, de met sloop bedreigde karakteristieke gebouwen nieuw leven inblazen, nieuwe vormen van bouwen en wonen bedenken en ontwikkelen. De politiek is van gisteren, het nieuwe ondernemerschap van vandaag en morgen.

Nina

Periscope sketch workshop

Groningen, now and in 2050

De schoonheid van Groningen vind ik van levensbelang. Groningen is mooi! De Klei, de kerken, de wierden, de gele koolzaadvelden, de rode bakstenen van de eeuwenoude kloosters, de boerderijen met hun verhalen, de als ribfluweel gemaaide akkers, de gigantische overweldigende luchten die we hier allemaal zo goed kunnen zien, de spiegelingen in het Boterdiep, de kronkeling van de zelfgevormde Fivel door het land, de weidevogels met hun jongen in het wat langere gras, de naar het oneindige ploegende trekkers die de zware klei weten te kneden, de rietkragen die zo mooi oranje worden in het najaar, de straffe tegenwind die je altijd hebt wanneer je hem op de fiets trotseert, de mensen die hun verhalen hebben over hoe het hier vroeger aan toe ging, de lage mist in de ochtend uren, de zon die opkomt met zijn eerste stralen vlak over het land scheert en de boerderijen in een oranje fel licht zet, lopen zonder iemand tegen te komen, de historie die het land je verteld als je goed kijkt, liefde voor het land, de boeren als landschapmakers, het wad zo dichtbij, de klei als ie pas geploegd is, de wind die vrij spel heeft, de suikerbieten, de kloostermoppen, het huiskamer café, de toren van het dorp, zij die nooit het dorp uit geweest zijn, de Essen die gekapt zijn, de gele bus over de dijk, de Groningse vlag, het sentiment van de zanger, kan het graan er nog niet af, de melk wagen, wandeling langs de dijk, snel naar huis voor het onweer, Reigers nestelen in een hoge boom, een hek in het land, de sluizen gaan open, het wasgoed van de buurvrouw hangt mooi in de zon te drogen, rood kleurt het zeekraal in de Eemshaven, Mosterdzaad voor de grondverbetering, kip op stok, padden op de weg, schaduw van de wolken op het geschoren veld, meerkoeten nest, schildering in de kerk, bomen spiegelen in een gracht, het land kleurt, een uilenjong krijst, het luiden van de klok, de graven eeuwenoud, de gele kleur van een trekker wiel, stoppels van het pas geoogste mais, het groen van de schuurdeur, de zonsondergang, oesters vers van het Wad, de molen die draait, zelfgemaakte bijenkasten met een fietsband erom, stapelwolken reiken mega hoog, de geur van Fluiterkruid in het voorjaar, de Meidoorn idem, blauw is de klei, de grutto's roepen hun naam, pofferd op Noordpolderzijl, Koolzaad op zijn mooist, klapprozen in het graan, en zo kan ik nog wel even doorgaan.

Huib van der Stelt

Periscope sketch workshop

Als het land weer kleur heeft 2013

©Huib van der Stelt

Middelstum 5 july 2050

Toch wel bijzonder hoe de wereld verandert en dat wij als mensen denken alles te kunnen beheersen. Ik herinner mij dat mij in 2018 gevraagd werd een brief te schrijven over hoe het er in nu uit zou zien. Wat mij zo in die jaren al was opgevallen is dat veranderingen hun tijd nodig hebben en dat mensen met bepaalde ideeën vaak als gekken werden gezien. Zo had je in de jaren zeventig van de vorige eeuw een clubje alternatievelingen in Boxtel, “De Twaalf Ambachten” gelieerd aan “De Kleine Aarde” die voorstelden om met windmolens en zonnepanelen duurzaam energie op te gaan wekken. Omdat het duurzamer moest. Ze vertelden hoe je dat zelf kon doen. In die jaren werden ze weggehoond en voor gek verklaard...

Want er was aardgas... erg veel aardgas, en het was erg goedkoop. Mijn ouders lieten in 1972 een huis bouwen, nadat ze 12 jaar in het buitenland gewerkt voor een oliemaatschappij. Mijn vader heeft er nog aan gedacht zijn eigen elektriciteit op te gaan wekken met een op aardgas werkende generator. Dat was goedkoper. Hij wilde ook isolatie in het huis. De architect en de aannemer snapten daar niets van: “Waar was dat nou voor nodig?”. Mijn vader werkte bij de NAM, de toenmalige regeringen verkochten het aardgas tegen een habbekrats aan andere Europese landen, want er zou toch snel kernenergie komen en dan zou deze brandstof uit de mode zijn.

Ik weet nog dat in 2025 iedereen zonnepanelen op zijn daken had liggen en overal windmolens draaiden. De mensen in Boxtel waren in de jaren zeventig “the lonely nuts”, rond 2005 begon zonne-energie in te raken en had je de “early followers”, rond 2020 kreeg het momentum en rond 2030 behoorde je tot de groep van zonderlingen, werd je weggehoond en voor gek verklaard als je nog aardgas aansluiting had. Grappig en bijzonder hoe mensen zich gedragen en hun gedrag verandert!

Terug naar nu. Nu ben ik zo blij dat we anders denken. Dat we een circulaire economie hebben. Gelukkig zijn we af van het groeimodel waar we binnen de oude economie zo'n last van hadden. Er vindt erg veel

Periscope sketch workshop

overleg plaats over wat de consequenties zijn van ons eigen gedrag: voor elkaar en voor het ecosysteem waar we deel vanuit maken. Harmonie en balans zijn de nieuwe woorden binnen het economisch denken. Als voorbeeld: we hebben een hele mooie integratie van technologie met permacultuur landbouw. We leren meer en meer van de natuur, dan dat we, zoals vroeger, de hele tijd bezig waren haar te beheersen en te bestrijden. De biodiversiteit is enorm toegenomen. Mensen zijn gezonder geworden door puurder en gevarieerder voedsel en zijn zich er bewuster van geworden dat zij deel uitmaken van een ecosysteem en er niet boven staan. De medische wetenschap is er achter dat genezing bestaat uit het weer in balans brengen van het lichaam. Mind, body en omgeving zijn één. Preventief in plaats van curatief. Als ik tegenwoordig een arts de vraag stel “Ben je geneesheer of farmacoloog?”, krijg ik een boze reactie: “Wat denk je wel, kom op!, we leven niet meer in 2020 dit is 2050!” In 2020 was gevaarlijker, had meer kans op een dodelijke afloop als je een ziekenhuis bezocht dan dat je in het verkeer begaf.

De commercie, met het verleiden van mensen tot meer consumptie is gelukkig voorbij. In plaats daarvan communiceren we op een zeer open manier met elkaar. Gelijkaardigheid in plaats van dominantie. Mensen tonen respect voor elkaars gevoelens en behoeftes en houden volledig rekening met behoeftes van al het andere leven, planten en dieren, om hun heen. Onze samenleving bestaat tegenwoordig uit communities, hecht samenwerkende groepen mensen die bij elkaar wonen, van alle leeftijden met een enorme variatie aan vaardigheden en kennis. Binnen deze communities vindt ook het onderwijs plaats. Kinderen hebben de mogelijkheid creatief te zijn en ontwikkelen zich spelenderwijs in hun eigen tempo. Ze leren van elkaar, en vooral ook van anderen, vanuit volledige vrijheid. Er vind veel uitwisseling tussen verschillende communities plaats.

We krijgen de laatste tijd veel bezoek van buitenlandse delegaties. Zij komen inspiratie opdoen over hoe duurzaam onze communities georganiseerd zijn, en hoe het toch komt dat ze hier in Groningen zo gelukkig en blij zijn.

Groet, Vincent

Letter from 2050

Waar zijn we in 2050...

Ik geloof dat ik hierin een beetje blokkeer.

Het klinkt wat neerslachtig misschien, maar ik heb een beetje eieren voor m'n geld gekozen.

Een tijdje terug al hoor...

Lange tijd ben ik soms té heftig bezig geweest, in m'n hoofd, met vasthouden,

En met vastleggen, van wat er nog is en ooit verdwijnen zal.

Toen was er geen sprake van een 'rampgebied', ja ik ben ook wel eens opgeschrikt door een knal.

En daarna heen en weer bewegen met schuur en al.

Alleen waren dat toen steeds F16's, die door de geluidsbarrière vlogen...

Meters papier heb ik gevuld met aangezichten, en meters fotorol volgeschoten.

Met, tja, Groningen zoals het was.

Periscope sketch workshop

Want ook toen wist ik dat alles zou veranderen en geliefde plekjes er later anders uit zouden zien.

Of er helemaal niet meer zouden zijn.

“de ons omringende ruimte is constant onderhevig aan veranderingen, ingegeven door economische belangen of behoefte aan meer woonruimte”, zo ongeveer schreef ik in de begeleidende tekst bij mijn eindexamentekeningen, in 1996 alweer.

Dat is een gegeven, zeker in Nederland en nu ook in Groningen.

Hoewel, meer woonruimte...

De economische belangen prevaleren, ook al zou al het gas op zijn of de kraan definitief dicht zijn.

Groningen is een uithoek, maar wel een uithoek met potentie in een tamelijk vol kikkerlandje.

Waar heb je nog zoveel ruimte voor zo weinig geld.

Daarin loert ook het gevaar, want dit kan tot de (in mijn optiek) verkeerde beslissingen leiden.

Zo is een uithoek snel gevuld met alles wat men elders liever niet wil hebben...

En waarom ik een beetje blokkeer bij de gedachte aan 2050?

Tja, het staat hierboven wel een beetje verhuld opgeschreven.

Ik zou het liefst alles behouden waar ik om geef.

En weet ook dat dat bijna onmogelijk is.

Bedacht dat je de patiënt beter kan herinneren zoals ‘ie bij volle gezondheid was en niet zoals ‘ie met een bleek gezicht aan het infuus ligt.

Het moment dat anderen met je geliefde aan de haal gaan.

Er in gaan snijden, ledematen afhaken en wikkels in het tere gestel lijmen.

Ik moet vaak denken aan de nachtmerrie waarin ik ontwaakte in 1991, het jaar dat ik net in Rottum woonde.

Ik fietste het dorp in, en tot mijn grote schrik en verbazing was er een enorm bouwproject gaande.

Het hele stuk grond van Louwe van der Molen, het ooit afgegraven deel van de wierde, was gevuld met bouwkransen, een vers gestort betonnen skelet voor een hotel van vier verdiepingen hoog, parkeerplaatsen met touringcars ervoor.

De Usquerderweg was verdubbeld om het verkeer in de juiste banen te leiden.

Een rare droom?

Periscope sketch workshop

Wellicht.

Het gaf voor mij wel een duidelijke grens aan.

Wat ik aanvaardbaar vind, al was in die droom de grens allang overschreden.

Als de grens akelig dicht wordt genaderd, ben ik bereid eieren te kiezen voor m'n geld.

Hopelijk hoeft dat niet, en wordt de patiënt niet al teveel verminkt.

Hinkelend door het leven is prima, als je af en toe een steuntje krijgt.

En gun 'm een rustige ouwe dag, waarin 'ie nog een beetje kan mijmeren over vroeger...

Groet, Erwin

Vision province of Groningen 2050

Van Stee naar Stay

‘Van Stee naar Stay’. Daarbij wordt het Groningse Stee bedoeld als plek, locatie en Stay als verblijf of logeer.

Het beoogde plan ‘van Stee naar Stay’ houdt in dat men in de provincie op zeer bijzondere plekken kan verblijven. En men kan van plek naar plek trekken. Deze aparte locaties zijn zeer divers. Vooral panden uit het Culturele Erfgoed kunnen hierin betrokken worden, zoals oude boerderijen, molens, borgen, industriële panden en fabrieken. Deze panden dienen dientengevolge geschikt gemaakt te worden als verblijfplaats. In het geschikt maken kun je onderscheid maken in een luxe uitvoering of in een eenvoudiger uitvoering, zoals een kampeerboerderij. Of een verblijf waar ook campers terecht kunnen. Op deze manier kunnen bezoekers en toeristen een

Periscope sketch workshop

keuze maken voor een luxer en dus duurder verblijf of een goedkopere.

Het streven is dat het een avontuurlijk geheel wordt, door om de paar dagen steeds van locatie te veranderen. Wie wil er nu niet eerst in een grote oude boerderij in de polder verblijven en daarna in een strokartonfabriek. Het trekken van Stee naar Stay is zeer uiteenlopend en avontuurlijk. Het kan wandelend, op de fiets, met openbaar vervoer, met oude bussen, middels paard en huifkar of met eigen vervoer, bv een camper.

Wat ik beoog met dit plan is het volgende. Het is een enorme opsteker voor de werkgelegenheid in onze provincie. Er moet immers een goede organisatie worden opgezet, wellicht in de vorm van een stichting. Daarnaast een goede marketing en reclamevoering ‘from Stee to Stay’. De voorgestelde panden dienen te worden verworven of gehuurd en moeten geschikt gemaakt en wellicht verbouwd worden om als verblijfplaats te dienen. De bedrijfsvoering moet op poten worden gezet, hetgeen zeer uiteenlopend is met hotel- en horeca-achtige functies.

Vanuit de verblijfplekken kunnen allerlei trips naar bezienswaardigheden georganiseerd worden, zoals naar de diverse bekende borgen, musea, bezoek aan één van de Waddeneilanden (bv via de groeiende Eemshaven naar Borkum óf middels een wadlooptocht). Het toerisme kan hiermee sterk worden bevorderd. Ook dit levert weer banen op.

Dit plan ‘van Stee naar Stay’ zal de leefbaarheid in de provincie sterk verbeteren. Immers, oude boerderijen en fabrieken zullen weer gebruikt en bewoond worden. Er is weer reuring, er is

Periscope sketch workshop

meer werkgelegenheid, er is meer avontuur, goed voor de provincie Groningen.

Dit is mijn voorstel in de visie provincie Groningen 2050.

Hidden treasures

Vroeger stonden er in de provincie Groningen vele, vele
borgen en steenhuizen.

Maar de meeste borgen en steenhuizen zijn allang verdwenen, gesloopt. Misschien zijn er wel vijftig of meer van deze Groninger kasteeltjes aanwezig geweest! Zoals de borg Ewsum bij Middelstum bijvoorbeeld, of Dijksterhuis bij Pieterburen.

Gelukkig zijn er nog enkele van deze fraaie bouwwerken overgebleven. Denk bv maar aan de Menckemaborg, Fraeylemaborg en Verhildersum.

In het project **VerBorgen Schatten** worden deze verdwenen borgen en steenhuizen weer op de kaart gezet! En zichtbaar gemaakt!

Zichtbaar gemaakt op verschillende manieren! Deels door 'herbouw' middels fragiele staalskeletten. Deels 's avonds door driedimensionale projecties. Deels middels mystieke 'Cristo'-achtige sculpturen.

Ook worden de bijbehorende borgterreinen opgeknapt en soms in oude staat hersteld.

Periscope sketch workshop

Zowel bij de nieuwe borgen en steenhuisen alsook bij de bestaande worden culturele en kunstzinnige manifestaties gehouden, die nationaal en internationaal de aandacht trekken. Vergelijkbaar met de 'Documenta' in Kassel en met Oerol op Terschelling.

Via een prachtige route door de provincie Groningen kunnen zowel op de fiets, met de boot, met het openbaar vervoer, alsmede met oude Groninger rijtuigen de **VerBorgen Schatten** worden bezocht.

Het project moet een toeristisch trekpleister van de eerste orde worden!

Dit is mijn 2e voorstel in de visie provincie Groningen 2050.

Met vriendelijke groet,

Henk Tiggelaar

Periscope sketch workshop

A journey forward!

Wat wij in het Groningse slecht kunnen is naar voren vluchten. Wij zijn meer omkijkers en dan lopen wij vaak schade op. Ontwikkelingen gaan tegenwoordig razend snel en dat vraagt van ons visie, anders raken wij nog verder achterop.

Als we kijken naar de ontwikkeling van de stad in relatie tot de rest van de provincie dan liggen er veel kansen in de “**verbinding**”. De werkgelegenheid kan van ouds in Oost Groningen wel een extra stimulans gebruiken. Wat je ziet is dat in toenemende mate sprake is van forensenverkeer vanuit het oosten van onze provincie naar de stad.

Daar ontwikkelt de werkgelegenheid zich het snelst, maar ook scholieren reizen steeds vaker naar de stad voor specifieke vormen van onderwijs. Dan moet je toch niet gaan wachten dat je congesties krijgt in verkeersstromen en bovendien is het toch beleid dat je de toename van autoverkeer tracht tegen te gaan.

Het is dus zaak dat je nu al beleid ontwikkelt waarin bijvoorbeeld een snelle lightrail verbindingen mogelijk worden gemaakt tussen de stad, Hoogezand, Veendam en Winschoten. Dit geeft deze provincie steden een geweldige mogelijkheid om het inwonersaantal op z'n minst stabiel te houden en mogelijk te groeien. Dat is ook goed voor de stad en goed voor het oosten van de provincie. Tevens heeft een dergelijk vervoersmogelijkheid een positief milieu effect.

Er is nu geld beschikbaar voor een kaartje “reis naar voren”.

Slochteren, 2018

Gert Knook

Periscope sketch workshop

No shrinkage but strength

Groningen als broedplaats voor creatieve industrie en ontwikkeling van ecologische innovaties en duurzaamheid.

Een perfect ondernemersklimaat is voor startups zeer gunstig in Groningen en heeft een zeer goede structuur om ze te laten landen en groeien. Waar ze ook nog de hoogst noodzakelijke koppeling kunnen vinden tussen het belang van ondernemen en een ontspannen menselijk bestaan.

Groningen moet zich ontwikkelen tot inspirerende en beschermende oase van vrede en rust met een recreatief potentieel waar men zich onbereikbaar voelt voor de dagelijkse druk van het jachtige bestaan en een *'must'* is voor een bepaald segment in het toerisme. Een plek waar zij zich met andere *'cultuur- en rust minnenden'* kunnen laven aan een sfeer die ontspant en inspireert.

What do we have?

Groningen is de meest noordelijkste provincie van Nederland. De belangrijkste stad is natuurlijk Groningen. Ontdek in je eigen tempo de provincie Groningen. Land met grootse luchten, land met stille weiden, groene velden en vogels. Land met dorpen, oud en onontdekt. Vredig land. Veel in Groningen is nog authentiek. Er zijn tal van pareltjes - middeleeuwse kerken, wierden, terpen, borgen. Maar ook heerlijke plattelandscafés, eeuwenoude molens en hoeves. Prachtige vergezichten, smalle dorpsstraatjes,

Periscope sketch workshop

weggetjes en onaangetaste woonkernen. Dijken met grazende schapen en uitzicht over de Wadden en kwelders.

Hoe zouden we Groningen voor onszelf sterker en voor onze gasten aantrekkelijker kunnen maken? Na de aardgas periode en de aardbevingen kan voor een gedeelte aan de toekomst van Groningen een richting worden gegeven. Na decennia alleen als wingewest de aandacht van de (voornamelijk) Randstedelijke politici te hebben gehad is er nu een kans om richting te geven aan de toekomst en er daarbij voor op te passen dat kwaliteit en niet kwantiteit (zoals in de Randstad) de belangrijkste rol gaat spelen.

Hieronder een aantal aandachtspunten die nu, en in de toekomst helemaal, belangrijk kunnen zijn:

- Versterking en extra aandacht voor creatieve industrie
- Uitstijgen boven het provinciale- naast het behoud van het provinciale -imago
- Moderne eigenzinnige cultuur en beeldende kunsten integreren in oorspronkelijke cultuur (als Boer Waalkens, Oeral, Noorderzon, Noorderslag/Eurosonic, Op Roakeldais, beeldentuinen, broed- of experimenteerplaatsen, enz. naast originaliteit, rust, kleinschaligheid, kenmerkendheid)
- Maak gebruik van de Groene Kustweg Route, Pieterpad
- Duurzaamheid. Eerlijkheid, biologische landbouw, Culinaire aandacht voor regionale producten (**I ♥ eierbal**).
- Toeristische overnachtingen in kleine lokale hotelletjes of pensionnetjes (Krimpwoningen?)
- Maak meer laagdrempelige initiatieven mogelijk door een eenvoudiger en toegankelijker vergunningstelsel.
- Extra aandacht ontwikkeling watersportgebieden
- Meer beleids-, projectmatige en culturele samenwerking en uitwisseling met Drenthe, Friesland en Noord-Duitsland
- Samenwerking met supermarktketens om kleinschalige gesubsidieerde buurt***kruideniers*** op te zetten in kleine dorpskernen
- Betrek daarbij mensen in een vorm van sociale activering of toeleiding naar arbeid bij deze activiteiten. Op deze manier worden service-gerichte diensten, die in het verleden zijn weggesaneerd, weer in ere hersteld
- Creëer en bied ruimte voor maatschappelijke stages
- Werk samen met scholen, hogescholen, RUG, Academie Minerva, Conservatorium, muziekschool, enz.
- Werk samen met VNO-NCW, Kamer van Koophandel, Samenwerkingsverband Noord-Nederland en NOM

Het zou mooi zijn.

Met vriendelijke groet,

[Dear Mr. Schorren and Mr. Dommerholt](#)

Periscope sketch workshop

Met de recente ontwikkelingen bij Nedmag, sluiting van de grootste locatie WHC/2 en voor de omwonenden nog geen enkele houvast

over hoe onveilig het bij ons aan het worden is, wil ik toch alvast mijn toekomstvisie voor het Veenkoloniale gebied aan jullie kenbaar maken.

Voor ik echter over de Veenkoloniën begin wil ik eerst mijn toekomst beeld voor de hele provincie met jullie delen.

Voorstel:

Maak van de hele provincie één grote gemeente, met deelraad gebieden.

Ik stel voor om bij alle gemeenten die industrieterrein hebben die daar weg te halen en de industrie op één plek in de provincie te concentreren.

Waar dat moet kan bekeken worden.

De ontwikkeling van de industrie voor Groningen haal je weg bij nu nog de gemeenten die elkaar voortdurend beconcurreren.

Dat wordt een taak voor de nieuwe plaats Groningen. Er kunnen dan gekwalificeerde mensen aangetrokken worden om Groningen op te stuwen in de vaart der volkeren.

Met het vrij komen van al die versnipperde industrieterreinen kan de nadruk gelegd worden op wonen en recreëren.

Met wonen bedoel ik dan ook huizen bouwen die karakteristiek zijn voor het gebied.

Dat is ook een onderwerp waar burgers direct bij betrokken kunnen worden.

Om in heel Groningen weer het karakter van de verschillende deelgebieden (bv Westerwolde etc) terug te brengen zullen op diverse plaatsen karakterloze uitbreidingen moeten worden gesloopt.

Voor bouwen in de Blauwe Stad kan bouwen naar eigen fantasie mogelijk worden, maar gasloos.

Het gaat mij om het versterken van de karakteristieke elementen in de diverse gebieden in onze, nu nog provincie.

Ik kom dan aan in de Veenkoloniën.

De problemen met de zoutmijnbouwer Nedmag manifesteren zich nu al en die problemen zullen door het verlaten van de cavernes alleen maar groter worden.

Met problemen bedoel ik bodemdaling die niet meer door waterhuishoudkundige ingrepen onder controle kan worden gehouden.

Al in 2010 is er een rapport verschenen, Landschapspark De Randvenen, waarin beschreven wordt dat het gebied rondom Borgercompagnie en Tripscompagnie zal vernatten en wel zodanig dat het waterschap deze bodemdaling niet kan compenseren met het aanpassen van de waterpeilen.

Daarom stel ik voor om het diep van Borgercompagnie weer open te graven en te verbinden met het Kielsterdiep.

Periscope sketch workshop

Als bewoning niet meer kan in het verzopen landschap ontstaat vanzelf een moeras gebied zoals in het midden van de 17e eeuw.

Gelukkig valt er dan alleen van de natuur te genieten en kan er geen mijnbouw meer plaatsvinden.

Na 450 jaar is dan de cirkel rond.

Ik hoop dat ik de plannenmakers wat inspiratie heb gegeven met mijn suggesties voor de toekomst van Groningen .

Met vriendelijke groet,

Onderdendam, 9 juli 2050

Lief kind,

Hoe is het bij jullie in Zweden? Ook zulk heerlijk weer?

Je vroeg me in je laatste brief hoe het leven in Groningen is veranderd sinds de tijd dat jij geboren bent. Was het toen heel anders dan nu?

Een intrigerende vraag, waar ik wel even voor moest gaan zitten – de veranderingen gaan snel, maar tegelijkertijd heeft een mens kennelijk het vermogen om zich daaraan aan te passen en veranderen we in een gelijk tempo mee!

Als grootste verandering zie ik misschien dat Groningen in de jaren twintig ‘gasloos’ is geworden. Zo’n tien jaar daarvoor begon de bodem te bewegen door de gaswinning en dat heeft grote gevolgen gehad voor de regio. Huizen vertoonden scheuren en werden onverkoopbaar, mensen waren onzeker over de toekomst van hun provincie. Er kwam een protestbeweging op gang, die ervoor heeft gezorgd dat dit probleem op de politieke agenda kwam. Tegelijkertijd waren er allerlei technische ontwikkelingen gaande op het gebied van duurzaamheid, niet alleen in Groningen, maar wereldwijd was er aandacht voor.

Gelukkig heeft de politiek en Groningen hierop ingespeeld en is deze regio voortrekker geworden op het gebied van duurzaamheid en techniek; er is een dependance van TU Delft naar Groningen gekomen en er is geïnvesteerd in kleine duurzame hoogstaande technische bedrijfjes in de provincie.

Ook de landbouw bleef niet achter; na veel discussies zijn boeren gaan inzien dat alleen denken aan maximale productie van gewassen, geen lange termijn oplossingen biedt voor het landschap en milieuproblemen. Er is verbinding gezocht met de stad Groningen, waardoor een groot deel van de productie nu ten goede komt aan de stad en de regio, en een kleiner deel voor de export bestemd is, terwijl dat vroeger omgekeerd zo was. Ook is het besef van duurzaam produceren langzamerhand doorgedrongen bij de boeren.

Groningen blijft natuurlijk een randgebied van Nederland, en dat heeft het grote voordeel dat het rustiger is en blijft dan in de rest van het land. In de zomer zijn er, mede door een

Periscope sketch workshop

veranderend klimaat, meer toeristen. Dat komt ook door de nieuwe treinverbinding Amsterdam- Groningen- Bremen- Hamburg. Heerlijk om zo met het buitenland te zijn verbonden en ik in een halve dag, in Stockholm kan zijn met de trein!

De prachtige fiets- en wandelpaden, met daarlangs bloeiende wilde planten en struiken zorgen voor een aangename omgeving en een herstel van de insectenpopulatie en de vogelstand. Omdat het nauwelijks meer vriest, zijn er mooie fruitboomgaarden aangeplant, zoals in de tijd van de kloosters en borgen.

Ik ben ook erg blij dat er een stads- en provinciaal architect is aangesteld en een provinciaal landschapsarchitect. Bij de problemen met de aardbevingen in Groningen werden in rap tempo huizen afgebroken en bestond er het gevaar dat het bijzondere karakter van de regio verdween. Dit heeft men gelukkig net op tijd in gezien. Een stedenbouwkundige en een landschapsarchitecten werken nu samen – vernieuwend, duurzaam en met oog voor de historie van het gebied. Dit levert spannende nieuwe vormen op.

Door de aantrekkelijke woonomgeving en de toevlucht van kleine bedrijfjes door het gunstiger vestigingsklimaat, waarbij stimuleringsregelingen hebben geholpen, is het ook voor jonge mensen een prettige plek om te wonen. Vroeger was er een vlucht naar de steden, nu lijkt zich dat te hebben omgekeerd, zoals alles in een kringloop zit.

Maar dat leer je vanzelf als je ouder wordt!

Over ouder worden gesproken, ik nader de tachtig.

Ik ben blij dat ik besloten heb om in de provincie Groningen te blijven wonen. De ouderenzorg is kleinschalig en goed. Het vervoer is prima geregeld, waardoor ik gemakkelijk in de stad kan komen in m'n elektrische zelfrijdende zweefmobiel.

Al met al ben ik een tevreden mens!

Ik hoop dat het jou ook goed gaat in Stockholm en natuurlijk kom ik snel weer eens langs!

Deze brief gooi ik dadelijk het luchtruim in!

Liefs van je omaatje.

Periscope sketch workshop

The Sketch Atelier approach

The Sketch Atelier approach is an approach common in field of regional area development usually involving citizens, entrepreneurs and government officials. This approach allows these parties to exchange views and discuss standpoints whenever changes in residential and/or rural area plans are proclaimed. The Sketch Atelier is a proven instrument that allows for the conceptualizing solutions and ideas which are the result of joint consultation aimed at ensuring that the changes in area use and design will be effectuated as well as possible. The approach is fairly simple. In general, 5 to 7 participants who are actually sitting around a table to exchange ideas and views and notes are being taken of the process and results. An experienced spatial designer (the sketch master) guides the discussion who maps out the suggested ideas and views. The sketch master visualizes the group discussions by literally sketching the ideas and view on a map.

By introducing a second sketch group that is dealing with the same problem, outcomes between groups can be compared, which increases insights and allows for new thought directions to emerge. Comparing results and allowing interaction between two or more sketch groups are essential elements of the approach. The exchange of group results and the dialogue between groups is supervised by a so-called Atelier Master.

The Sketch Atelier includes the following stages:

1. Inventory of plans/visions in that are in the implementation and/or execution phase. This inventory is made - in advance of the sketch day - by the client in close collaboration with the Atelier Master and the other sketch masters.
2. Formulation of questions and assignments - before the sketch day - by the client in close collaboration with the Atelier Master and the other sketch masters.
3. Opening of the sketch day by the client.
4. Explanation of the program by the Atelier Master.
5. Theme introduction (economics, sustainability, livability etc.) by experts.
6. Composition of sketch teams.
7. Working in two sketch teams in sessions of 90 minutes each.
8. After each round, the 2 teams meet for a 30 minutes discussion and evaluation session to facilitate out-of-the-box thinking.
9. Summary by the Atelier Master.
10. Final conclusion and wrap up by the client.

Periscope sketch workshop

SCHETS ATELIER

July 10, 2018

In the Sketch Atelier, new and sustainable business opportunities for the province of Groningen were discussed in two groups, each supervised by a (landscape) architect (=Sketch Master). These opportunities either relate to innovative solutions for existing companies/business or are completely new ideas for solving contemporary issues.

The Sketch Atelier consisted of two rounds of 90 minutes each, followed by a plenary session involving both teams simultaneously.

The central questions in sketches 1 and 2 were:

- Sketch on the map of Groningen where strong industries or business clusters are located. Which of these industries/ones can be considered sustainable, and what may be challenging innovation?
- Create new economic activities / business opportunities for the province of Groningen. Where to locate these and how to rank these in terms of sustainability performance?

Figure 1 The breaks are also used for exchanging ideas

Periscope sketch workshop

SKETCH ROUND 1

(90 minuten)

Team supervised by Jochem Koster

Team supervised by Nanne Bouma

Key question:

Sketch on the map of Groningen where strong industries or business clusters are located. Which of these industries/ones can be considered sustainable, and what may be challenging innovation?

TEAM JOCHEM

The map of the whole of the province of Groningen was taken as the starting point and the teams started exploring inspiring horizons. The atmosphere was innovative and creative and the following key-images emerged:

History

A great quality of the landscape is the open character and the many elements that remind us of a history of struggling with inundations ('maren', mounds, dykes, polders). The guarantors, the farms, the mills and the old stone factories are characteristic of the Groningen countryside. All these 'pearls' offer opportunities to add a contemporary dimension to the historically created situation.

- From Stee to Stay

'Stee' is the Groningen word for 'place, location'. Monumental buildings that are currently under threat as a result of decreasing population levels, vacancy and earthquake problems can be used for permanent residence and tourist accommodation. It is important for different organizations to work together to create exciting and adventurous opportunities, such as walking or cycling routes with lodging accommodation in historic factories, farms, mills and country houses. The tourists have to be able to choose from a wide range of options ranging from luxurious to plain.

- Relating history to art, healthcare and education

The lost heritage can be made visible again in a creative way, for example by planting certain crops in the form of foundations of lost churches (following the example of the Groene Kathedraal (Green Cathedral) in Zuidelijk Flevoland), or by means of augmented reality. Connecting to immediate surroundings by –for example- using historic sites as outdoor classrooms is another option. Again another option is for people who need a temporary shelter in line with the role of monasteries in the old days which not only used to be houses of worship, but also provided shelter for traveling people and the sick.

- Slow public transport

North Groningen is rich in 'maren', which are a fine-mazed grid of old watercourses connecting villages in the north of Groningen. These 'maren' used to be an essential transport system in the old days. Ships and barges would sail to the city of Groningen every week to deliver or collect people and goods. The 'maren' will take you to places where you cannot come by car, bicycle or even by foot. They offer unprecedented regional opportunities to tourists as to discover the cultural history of the landscape. One may even think of using the 'maren' as a means of public

Periscope sketch workshop

transport, for example for tourists who want to travel through the province in a relaxed manner: 'doing a cruise the Groningen way'.

- Right To Roam

In Wales and Scandinavian countries the 'Right to Roam' is part of their heritage. This refers to a customary right to enter private land for no other reason than to nature. One can walk, cycle, swim and sail, pick flowers, mushrooms and berries, and put up a tent for one night under the condition that no damage is caused to the ecological and agricultural environment, and that it has no negative side-effects for the owner of the property.

In Groningen, the 'Right to Roam' can be applied to current no-go areas such as paths used for inspecting dykes and private roads, fields and meadows, just like in the old days when these were used by people to go to church or visit a nearby village etc. These paths/areas can also add to ecological diversity because of the presence of wild flowers and wild plants.

Figure 2 sketch out the ideas of the participants on large papers. Note taker notes what is said by the participants.

Periscope sketch workshop

Ecology

In the area of sustainability and ecology, two creative ways of thinking emerge: forest and wind.

- Forest as CO₂ sink (A CO₂ sink or carbon sink refers to a carbon reservoir that on balance absorbs more carbon-containing compounds than it emits for an indefinite period of time – A forest is an example of a CO₂ sink.

By allowing each village and town to have its own forest, the province of Groningen can develop into one large CO₂ sink. In time, the province will absorb more CO₂ from the air than it emits. The CO₂ that is captured does not have to be stored in underground reservoirs or burned in coal-fired plants, but can be used in greenhouses as a natural fertilizer. These forests can be planted in low-lying polders. After the trees have been felled, they can serve as carbon storage facilities.

- Windmills at sea

The Dutch part of the North Sea (Dutch part) is twice is twice the size of the Netherlands. By installing large wind farms in the North Sea electricity can be produced. What is more, this sustainably generated electricity can then be used for electrolyzing water (H₂O) into hydrogen (H₂) en oxygen (O₂). The hydrogen can be captured and stored in –for example- salt caverns. Hydrogen is the energy source of the future. It can be used for heating purposes in winter, but also as a means of production in various industries. For the conversion of H₂O into H₂, parts of the existing infrastructure for producing and storing hydrogen.

Health Care

Health care and care for the elderly and other groups of people has become increasingly concentrated in large institutions in recent decades. As a result, small(ler) villages have lost their care homes. The idea is to let the a village (or any other community) take care of how it wants to organize care and care facilities. Care should be affordable and accessible for all citizen –also the less privileged people. Care should be about creating value in a broad sense, not just a (financial) cost item. Care can be provided as a form of social entrepreneurship where in co-operation with others (families, young people) connecting generations and ensuring that that senior citizen and physically and mentally handicapped citizens remain valued and valuable community members.

Dynamism

Just imagine how dynamic the Groningen landscape would become if fluidize the land-water border? Why not taking dikes away and let the tide do its work. Rising sea levels are climate change related, and we may perceive the rising sea levels are very threatening, as something we have to fight against by building ever higher dykes. Rising sea levels can also be regarded as a business opportunity, initiating innovative and provocative design ideas, such as: a bicycle tide dam through the water, different types of coastal defense systems). A case in point is the Breebaartpolder project, where the demarcation line between salt and fresh water has become very blurry causing its original natural wealth to flourish. But also special types of vegetables can be grown in the 'salty' areas.

Periscope sketch workshop

Technology and craft

With the development of modern technology, many trades and crafts have disappeared in the past fifty years. Along with this development an important source of knowledge is lost. Where once the technique of reed cutting and mowing with the scythe was passed on from generation to generation, this is now done mechanically. Unfortunately, this happens in more (economic) domains, which results in loss of craftsmanship.

As a case in point how 'old' crafts can be kept alive is the so-called 'Compagnie des Devoirs' in France. The idea this compagnie stems from the medieval guild system. Groups of young people live together for five to six years and travel through the country to learn a trade. After having completed the apprenticeship, they can call themselves a master craftsman.

TEAM NANNE

Team Nanne also took the map of the province of Groningen as the starting point and localized examples of innovative entrepreneurship.

In the past fifty years developments had the tendency to grow to an ever bigger scale. However, this development also seems to have resulted in people getting disconnected from society. Instead a need for innovative small scale entrepreneurship appears to be emerging. The Coöperatie Klooster & Buren is a compelling case in point. This initiative is aimed at integrating the elderly and people with a mental disability as valued and valuable members of society.

The team asked itself: what is the village of the future? And in a broader framework, what kind of opportunities can be developed. They came up with the following:

Figure 3 Space for a good exchange of ideas. Both the sketcher and the studio master ensure focus and good guidance of the conversations

Periscope sketch workshop

Agriculture

The scale of agricultural ventures has increased significantly during the past fifty years. Although initially successful, the agricultural sector is now facing some serious trouble and many farmers can barely manage to earn a decent living. Now is the time for an agricultural transformation, that may also affect the scenic landscape. The most fertile agricultural areas along the north coast of Groningen could continue to concentrate on large scale agricultural activities, while further inland other forms of sustainable small scale agricultural activities can take place, such as growing rice or fruits (the 'earthquake strawberry').

Business parks

Each village has its own business park, which is often completely 'detached' from the village. By greening and through 'circular thinking' - processing agricultural products or waste locally into sustainable products - a business park can become a more visible and tangible part of the community.

Care and facilities

Kloosterburen is an example that deserves more attention. Turn villages into places where people take care of each other. Make use of the knowledge and expertise of the local population to build a vital community where people can live, work, care and live together.

Water

Communities in the north of Groningen have been traditionally connected by a dense network of so-called 'maren'. The old watercourses and marinas are characteristic features of the 'Hogeland' region. By reconnecting canals and reviving marinas small communities in the 'Hogeland' region can be revitalized.

- Using history for climate control.

Soil subsidence is a major issue in regions where peat used to be dug in the old days. Water buffers need to be created to better manage waterways and flows. In the past, many canal-like the Borgercompagniestervaart- have been filled up. Instead of digging a large lake, as the plans are now, the historic waterway pattern could be used to buffer the water and be made navigable again for recreational boating.

SKETCH ROUND 2

(90 minutes)

Team led by Jochem Koster

Team led by Nanne

Assignment:

Think of new economic activities / new forms of entrepreneurship for the province of Groningen, position these on the map of the province and provide them with a sustainability rating.

TEAM JOCHEM

In Round 2, Team Jochem focused on selecting a number of spearheads from Round 1, and subsequently take stock of what is needed to take the ideas a step further.

Periscope sketch workshop

The spearheads were ecology, care, and technology/craft.

Not euro-driven, but values-driven

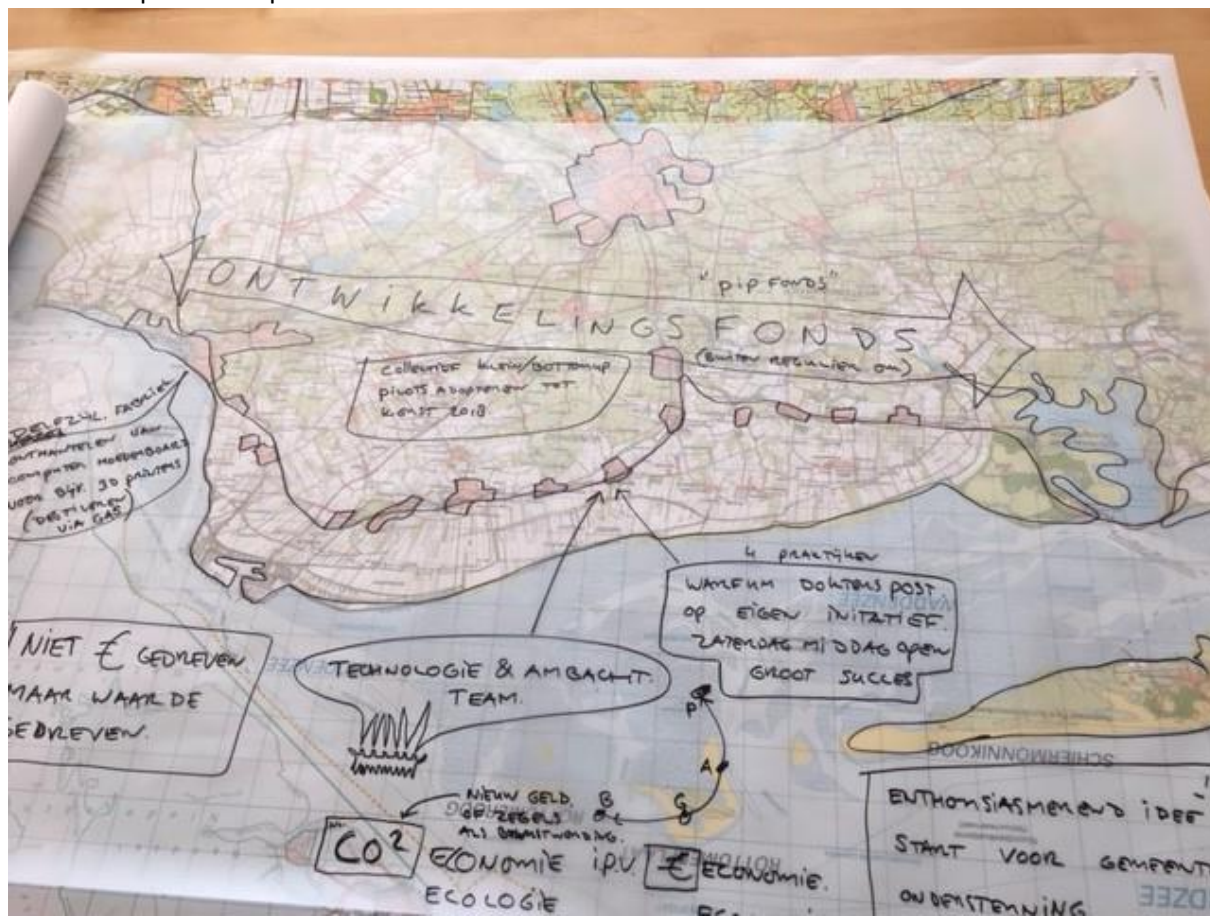
- An example of an initiative, where values other than the euro's are key, is the decision of four GPs in Warffum to open a doctor's post on Saturday afternoons, to provide local care to the villagers on weekends. In addition to time input, every doctor also invested in technology. All this adds to the sense of community.

- CO2 fund

Assess plans of entrepreneurs and other organizations on their CO2 footprint. This helps to contribute to sustainable development: a sustainable and ecological business.

PIP: Personal Investment Portfolio

Create a fund in which local initiatives are supported with the help of microcredits, the PIP: Personal Investment Portfolio. Governments should take care of removing financial barriers for new and small-scale entrepreneurship.

Periscope sketch workshop

Legal-administrative freedom

The legal-administrative system should provide the opportunity and freedom to create spots where new initiatives can grow and mature. These types of breeding grounds can serve to trigger sustainable and creative entrepreneurship.

Back to basics

Due to economies of scale regulations have become extremely complex. New initiatives –for example in the field of safety requirements- are often hindered by this. Looking back we can see that things used to be organized much simpler, but not less effective. Craftsmanship was valued and regulations were less strict and tight.

Start looking possibilities facilitate promising ideas and make sure they are not smothered in a web of requirements and rules.

TEAM NANNE

In Round 2, Team Nanne focused on the map of the southern part of Groningen: the Veenkoloniën with a focus on finding creative solutions for water management and agriculture.

The Veenkoloniën is considered a monumental landscape.

Water management

As a result of the salt extraction by Nedmag, the soil sinks in to an extent that it is no longer possible to adjust the water level. Far-reaching water management interventions are needed to buffer the water surplus.

The team came up with the following ideas for this:

- Create pioneering hot spots

Ever since the seventeenth century peat has been dug from the area, which resulted in a completely new landscape. The pioneering spirit of the first settlers is still present in the area today. To make sure to keep that spirit alive regulations need to become less strict. The area should radiate a pioneering spirit.

Also involve the history in the new pioneering hot spots(see below).

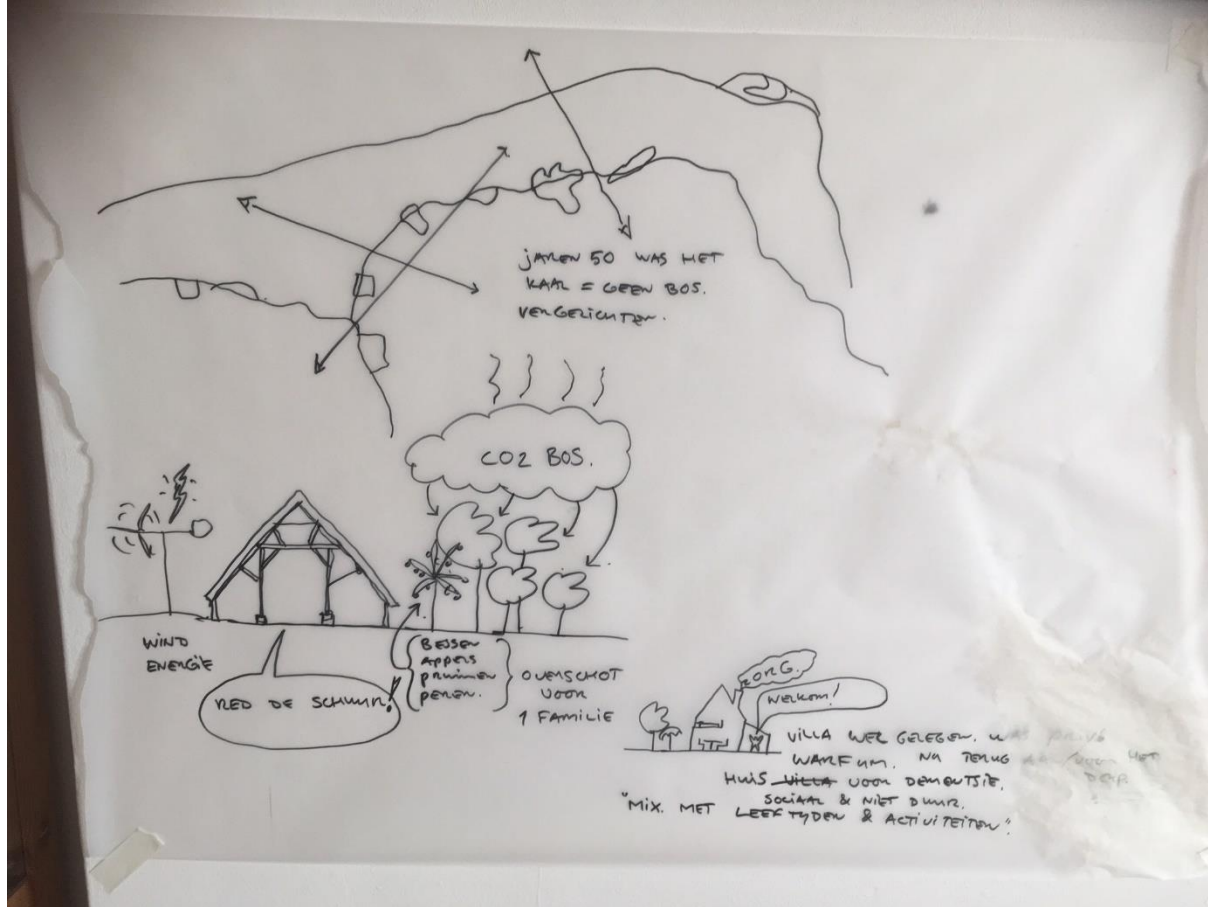
- Use the historical structure of waterways

Waterways have organized peat digging and created the area as it is today. The structure of waterways can be used for water management purposes while at the same time making contributing to making the landscape more attractive for, among other things, recreational boating. Many filled up waterways could be opened up again restoring the functionality and connectivity of the network of waterways and lakes (Zuidlaardermeer, Foxholstermeer, Annerveenschekanaal, etc.)

Periscope sketch workshop

Wettification

Include the traditionally swampy parts of the area in the water management system, whilst giving these areas back to nature. For example, create a 'wet forest' for water buffering purposes and for CO2 capture and storage.

Periscope sketch workshop

Agriculture

Agriculture in the so-called 'peat colonies' is vulnerable because of the monoculture of growing industrial potatoes, which cover some odd fifteen thousand hectares. These potatoes are harvested to be supplied to one buyer only: AVEBE. What business opportunities can be developed to put an end to this vulnerability?

- Mosaic landscape

More variety in the crops and more variety in farms size

- From farmland to forest

Of all agricultural areas in the Netherlands, the 'peat colonies' are the most eligible to make the transition from agricultural to forest areas, because of the specific soil structure. It is even more suitable for trees than for potatoes.

For farmers, it can be interesting to make the switch to forestry: because of the increasing interest in wood based housing construction.

Forests create residential, recreational and CO-storage value. Besides, wood can be harvested and sold.

- Integrate the waterways and forest structures

The transformation of farmland into forests should also build on the historic waterways patterns. The waterways can be broadened and stretches of land between them filled with trees.

- Area usage

Forests are multifunctional areas. Nearby towns and villages forest can be turned into parks with room for small-scale agricultural activities such as the cultivation of medicinal hemp. Because of the vicinity of farmland an interesting wet-dry zone can be created. All this, together with the creation of attractive forest edge vegetation, prevents it from becoming a monotonous production forest.

Periscope sketch workshop

EVALUATION

As already stated in the introduction, the Sketch Atelier was a pilot project intended to produce creative ideas for new and sustainable entrepreneurship in the province of Groningen using the BUBO method.

The result of the Sketch Atelier provides an excellent basis for continuing the BUBO method, and to promote this methodology to the six countries (and 49 regions) of Periscope.

The ideas that have come to the table today will be seedlings for a following Sketch Atelier. Today's participants are kindly invited to contribute to the next Atelier. The next step is to further develop ideas and to take stock of follow up activities and parties that need to be involved to turn ideas into business opportunities.

Periscope sketch workshop

Attendees

Wim Boetze (landscape architect)
Nanne Bouma (landscape architect)
Vincent (sociologist, communication trainer)
Egbert Dommerholt (Periscope partner)
Erwin Drenth (artist, handyman)
Jacoba Gräper-Nijmeijer (retired company archivist)
Peter de Kan (graphic designer, artist)
Jochem Koster (architect)
Jan Mekel (retired veterinarian)
Derwin Schorren (project leader Periscope)
Huib van der Stelt (artist)
Henk Tiggelaar (retired municipal officer, department of Construction Affairs)
Marianne ter Velde (working in a GP's office)

Product: Sketchbook

The sketching studio described above results in the sketchbook that you read here. It contains all the ideas that have been produced by the two formed groups. These ideas can be cast in any (artistic) form. Here we have chosen this form. The sketchbook will be presented to a wide audience of (potentially) interested stakeholders. This Sketchbook also contains (artistic representations of) business opportunities or value propositions (= what are we going to offer and for whom).

Periscope sketch workshop

What is next?

Prototyping

The output of the previous phase (Design Book) including the business opportunities or value propositions will be the input for the third phase of the BUBO method: the Business Models development phase. The idea is that groups are formed around the different ideas presented in the Design Book. Here too, 'the citizen is at the helm'. This means that the development the ultimate business model is the result of a transdisciplinary collaboration. Other key concepts that we want to introduce in this respect are 'shared responsibility' and 'shared ownership'. This means that the group that is going to develop a business model will work according to these principles. The ultimate goal is to start a venture that creates multiple values, i.e. social, ecological and economic value.

Participants will be 'trained' in the 'what', 'why' and 'how' of new business models. In addition, the various projects will be guided by experienced supervisors.

The process is not pre-cooked, meaning that nothing is fixed beforehand and all options are still open. This applies to the working method, to who should be included in the course of the process of developing the business model, who will take on which responsibilities, the legal form of the venture, et cetera.

For the development of business models we will use the cloverleaf method as shown in the book 'New Business Models; Working together on the value creation' by Jonker et al. (2016). An snapshot of this model is included in Appendix 1.

In terms of the PERISCOPE program, phases 2 and 3 can be referred to as a 'Trend Jam'.

The Inclusive Economy Lab (IEL)

Social actors involved in the development and execution of New Business models that will be formed during the EDP process must stay in touch to learn from each other, to share ideas, to solve shared problems and challenge together, to jointly take action and to gain new insights and to develop new ideas. To this end, the 'Inclusive Economy Lab' which can be metaphorically represented by a beehive (see appendix 2) will be set up.

It would be awesome if other PERISCOPE partners are interested in taking the BUBO method on board as well. In that case a transnational dimension will be added to beehive community.

The Inclusive Economy Lab comprises a community of groups that will cooperate in developing new business models, but is also a community of professionals from different disciplines, who together with lecturers / researchers and students, will exchange ideas on inclusive economy based business models. In effect, the Inclusive Economy Lab might just be a new business model in itself. What exactly is offered and to whom, what is needed and who to involve?

Periscope sketch workshop

These are all questions that need to be answered along the route. It needs to be stressed that in case of the Inclusive Economy Lab the transdisciplinary perspective will be leading, as well as the principles of shared responsibility and ownership.

Furthermore the IEL:

- can serve as a platform where entrepreneurs can share insights, new (business) opportunities and can get (academic) support for the further development of their sustainable/circular/inclusive business.
- offers the opportunity to exchange inclusive and circular economy related knowledge in the form of workshops, seminars or events. In the same vein, the IEL provides an environment for business(es) and researchers and other partners for doing research into circular and inclusive economy issues.
- will serve as a platform for circular and inclusive economy experimenting and prototyping.
- is a place for students to gain experience and to apply share knowledge and skills, especially in the field of new business models.
- is a Hanze UAS showcase with regards to applied scientific research.

The BUBO method and the PERISCOPE project

Strictly speaking only the first two phases (i.e. Collecting Individual Visions and the Round Table meetings) are part and parcel of the PERISCOPE Entrepreneurial Discovery Process, and come very close of what the EDP process is supposed to look like¹.

We expect that phase 2 will deliver quite some business or value propositions, many more than we need as input for the Foresight Model. This leaves us with quite some 'collateral damage' which we do not want to waste. That is where phase 3 kicks in, because we want all interesting – yet declined by the Foresight Model- business propositions to be turned into viable business models.

If we can cooperate with some of the PERISCOPE partners, who believe that the BUBO method might fit their idea of the EDP, we can join forces to see if we can formalise the cooperation by means of a new Interreg (or similar) application. This cooperation could get the form of a living lab (phase 4) were partners, universities, vocational school, can join hands to create an international BUBO community aiming at discovering business propositions and building new business models taking regional/societal and environmental needs as the starting point.

However, the continuation of the BUBO method is not strictly dependent on the cooperation PERISCOPE partners. Of course we would like partners to cooperate, but even if partners are not interested in joining us in developing business models and the suggested living lab, we still continue to make the BUBO method work in the North Netherlands (or beyond)

¹ See also: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/entrepreneurial-discovery-edp>

Periscope sketch workshop

Business Opportunity Summary

Business parks

Brief description:

Each village has its own business park, which is often completely 'detached' from the village and is part of. By greening and through 'circular thinking' - processing agricultural products or waste locally into sustainable products - a business park can become a more visible, tangible and inclusive part of the community.

Benefits (to people/profits/planet):

Business parks are becoming integrated parts of local communities. Creation of business eco-systems, including residential areas. Decreasing CO2 emissions

Key actors & roles:

Local businesses, governments and citizens.

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation. Funding. Commitment of local/regional stakeholders.

Dynamism

Brief description:

Just imagine how dynamic the Groningen landscape would become if the land-water border is becoming more fluid and blurry? Why not taking dikes away and let the tide do its work. Rising sea levels are climate change related, and we may perceive the rising sea levels are very threatening, as something we have to fight against by building ever higher dykes. Rising sea levels can also be regarded as a business opportunity, initiating innovative and provocative design ideas, such as: a bicycle tide dam through the water, different types of coastal defense systems). A case in point is the Breebaartpolder project, where the demarcation line between salt and fresh water has become very blurry causing its original natural wealth to flourish. But also special types of vegetables can be grown in the 'salty' areas.

Benefits (to people/profits/planet): cultivating vegetables that thrive in salty areas, revitalizing the economy of the north of Groningen, climate change adaptation, new forms of tourism. New design ideas.

Key actors & roles: Water Authorities (cooperation/support); special interest groups/Ngo's (people will refute the idea of land being inundated); national/provincial/local authorities; Nature preservation organisations (support and expertise)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation. Support by Water Authorities. Funding. Commitment of local/regional citizens.

Periscope sketch workshop

Forest as CO2 sink

Brief description:

(A CO2 sink or carbon sink refers to a carbon reservoir that on balance absorbs more carbon-containing compounds than it emits for an indefinite period of time – A forest is an example of a CO2 sink. By allowing each village and town to have its own forest, the province of Groningen can develop into one large CO2 sink. In time, the province will absorb more CO2 from the air than it emits. The CO2 that is captured does not have to be stored in underground reservoirs or burned in coal-fired plants, but can be used in greenhouses as a natural fertilizer. These forests can be planted in low-lying polders. After the trees have been felled, they can serve as carbon storage facilities.

Benefits (to people/profits/planet):

Absorb CO2 from the atmosphere, revitalizing the economy of the province of Groningen, Biomass production,

Key actors & roles:

Provincial and local governments (for legal and administrative support); Universities (research opportunities). Ecology preservation organisations/NGOs (support)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Government approval, pilot project.

From farmland to forest

Brief description:

Of all agricultural areas in the Netherlands, the 'peat colonies' are the most eligible to make the transition from agricultural to forest areas, because of the specific soil structure. It is even more suitable for trees than for potatoes.

For farmers, it can be interesting to make the switch to forestry: because of the increasing interest in wood based housing construction.

Forests create residential, recreational and CO2-storage value. Besides, wood can be harvested and sold.

Benefits (to people/profits/planet):

New opportunities for farmers, carbon capture & storage, production of biomass

Key actors & roles:

Regional/local governments (regulation and facilitation), farmers (land owners), universities (research), regional/local civil society organizations (legitimacy).

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation. Funding. Commitment of farmers and regional/local civil society organizations.

Periscope sketch workshop

Health Care

Brief description:

Health care and care for the elderly and other groups of people has become increasingly concentrated in large institutions in recent decades. As a result, small(er) villages have lost their care homes. The idea is to let the a village (or any other community) take care of how it wants to organize care and care facilities. Care should be affordable and accessible for all citizen –also the less privileged people. Care should be about creating value in a broad sense, not just a (financial) cost item, and it can be provided as a form of social entrepreneurship in co-operation with others (families, young people) connecting generations and ensuring that that senior citizens and physically and mentally handicapped remain valued and valuable community members.

Benefits (to people/profits/planet): Sense of community, bringing care to the people, quality of life in small rural villages, providing a place under the sun for all, innovative forms of care,

Key actors & roles:

Local (social) entrepreneurs (citizens?), provincial and local governments (for legal and administrative support); citizens (as volunteers to successfully run the project). Health Insurance companies (permission and funding). Universities (research opportunities), NGOs (support), estate agents (housing); constructions companies (in case adjustments need to be made to existing houses). Money providers (crowdfunding?)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation. Permission of health insurance companies. Support by money providers.

Right To Roam

Brief description:

In Wales and Scandinavian countries the 'Right to Roam' is part of their cultural heritage and refers to a customary right to trespass private land for no other reason than to enjoy nature. One can walk, cycle, swim and sail, pick flowers, mushrooms, pick berries, and put up a tent for one night under the condition that no damage is caused to the ecological and agricultural environment, and that it has no negative side-effects for the owner of the property.

In Groningen, the 'Right to Roam' can be applied to current no-go areas such as paths used for inspecting dykes and private roads, fields and meadows, just like in the old days when these were used by people to go to church or visit a nearby village etc. These paths/areas can also add to ecological diversity because of the presence of wild flowers and wild plants.

Key actors & roles:

Land owners (providing access to their land), local (social) entrepreneurs (citizens?), provincial and local governments (for legal and administrative support); citizens (as volunteers to successfully run the project). Universities (research opportunities). Ecology preservation organisations/NGOs (support)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot project. Government support, support from land-owners.

Periscope sketch workshop

Slow public transport

Brief description:

North Groningen is rich in 'maren', which are a fine-mazed grid of old watercourses connecting villages in the north of Groningen. These 'maren' used to be an essential transport system in the old days. Ships and barges would sail to the city of Groningen every week to deliver or collect people and goods. The 'maren' will take you to places where you cannot come by car, bicycle or even by foot. They offer unprecedented regional opportunities to tourists as to discover the cultural history of the landscape. One may even think of using the 'maren' as a means of public transport, for example for tourists who want to travel through the province in a relaxed manner: 'doing a cruise the Groningen way'

Benefits (to people/profits/planet):

Contributing to the economic vitality of rural areas/revitalizing coastal areas/putting the north of Groningen on the map; discovering the cultural history of the landscape; attracting 'slow tourism';

Key actors & roles:

Local (social) entrepreneurs (citizens?), provincial and local governments (for legal and administrative support); citizens (as volunteers to successfully run the project). Owners of the buildings (providing access to the buildings). Universities (research opportunities). Ecology preservation organisations/NGOs (support)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation,

Technology and craft

Brief description:

With the development of modern technology, many trades and crafts have disappeared in the past fifty years. Along with this development an important source of knowledge is lost. Where once the technique of reed cutting and mowing with the scythe was passed on from generation to generation, this is now done mechanically. Unfortunately, this happens in more (economic) domains, which results in loss of craftsmanship.

As a case in point how 'old' crafts can be kept alive is the so-called 'Compagnons du Devoir' in France. The idea stems from the medieval guild system. Groups of young people live together for five to six years and travel through the country to learn a trade. After having completed the apprenticeship, they can call themselves a master craftsman.

Benefits (to people/profits/planet):

Securing historic crafts & technologies, sense of community amongst masters and pupils and amongst pupils, complementary to the current educational systems.

Key actors & roles:

Governments, industry/employer associations, labor unions

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation. s. Funding.

Periscope sketch workshop

From Stee to Stay

Brief description:

'Stee' is the Groningen word for 'place, or location'. Monumental buildings that are currently under threat of being destructed as a result of decreasing population levels, vacancy and earthquake problems can be used for permanent residence and tourist accommodation. It is important for different organizations to work together to create exciting and adventurous opportunities, such as walking or cycling routes with lodging accommodation in historic factories, farms, mills and country houses. The tourists should be able to choose from a wide range of options ranging from luxurious to plain.

Benefits (to people/profits/planet):

Economically revitalizing rural areas; preventing monumental buildings from being destroyed; preserving history for future generations;

Key actors & roles:

Local (social) entrepreneurs (citizens?), governments (for legal and administrative support); citizens (as volunteers to successfully run the project). Owners of the buildings (providing access to the buildings)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model. Selection of committed stakeholders. Pilot project. Government support, support from owners of the buildings.

Water buffers

Brief description:

Soil subsidence is a major issue in regions where peat used to be dug in the old days. Water buffers need to be created to better manage waterways and flows. In the past, many canal –like the Borgercompagniestervaart- have been filled up. Instead of digging a large lake, as the plans are now, the historic waterway pattern could be used to buffer the water and be made navigable again for recreational boating.

Benefits (to people/profits/planet):

Climate adaptation, contributing to resilience of the economy of the North Netherlands, attracting tourists

Key actors & roles:

Local/regional/local Governments (regulation), water authorities (regulation/facilitation), construction companies (for carrying out the work), universities (research)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation. Support by Water Authorities. Funding. Commitment of local/regional civil society groups..

Periscope sketch workshop

Wettification (can be carried out in conjunction with other suggested ideas)

Brief description:

Include the traditionally swampy parts of the area in the water management system, whilst giving these areas back to nature. For example, create a 'wet forest' for water buffering purposes and for CO2 capture and storage.

Benefits (to people/profits/planet): Absorb CO2 from the atmosphere, water buffering (adaptation), production of biomass.

Key actors & roles: regional & local governments & water authorities (regulation and facilitation), land owners (facilitation),

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Pilot. Government cooperation. Support by Water Authorities. Funding. Commitment of land-owners and local/regional civil society organizations.

Windmills at sea

Brief description:

The Dutch part of the North Sea (Dutch part) is twice is twice the size of the Netherlands. By installing large wind farms in the North Sea electricity can be produced. What is more, this sustainably generated electricity can then be used for electrolyzing water (H2O) into hydrogen (H2) en oxygen (O2). The hydrogen can be captured and stored in –for example- salt caverns. Hydrogen is the energy source of the future. It can be used for heating purposes in winter, but also as a means of production in various industries. For the conversion of H2O into H2, parts of the existing infrastructure for producing and storing hydrogen.

Benefits (to people/profits/planet): Reduction of CO2 emissions, utilizing existing infrastructure for natural gas distribution, substitution of natural gas by hydrogen, contribution to the hydrogen economy. Revitalizing the economy of the province of Groningen.

Key actors & roles:

Provincial and local governments (for legal and administrative support); Gasunie; (infrastructure) ; Universities (research opportunities). Ecology preservation organisations/NGOs (support). Energy Cooperatives (providers of clean energy)

What is needed next:

A new round of round table sessions to develop a new business model (including the value proposition) and a prototype of the business model with committed stakeholders. Government approval, pilot project. Cooperation of Gasunie and energy cooperatives.

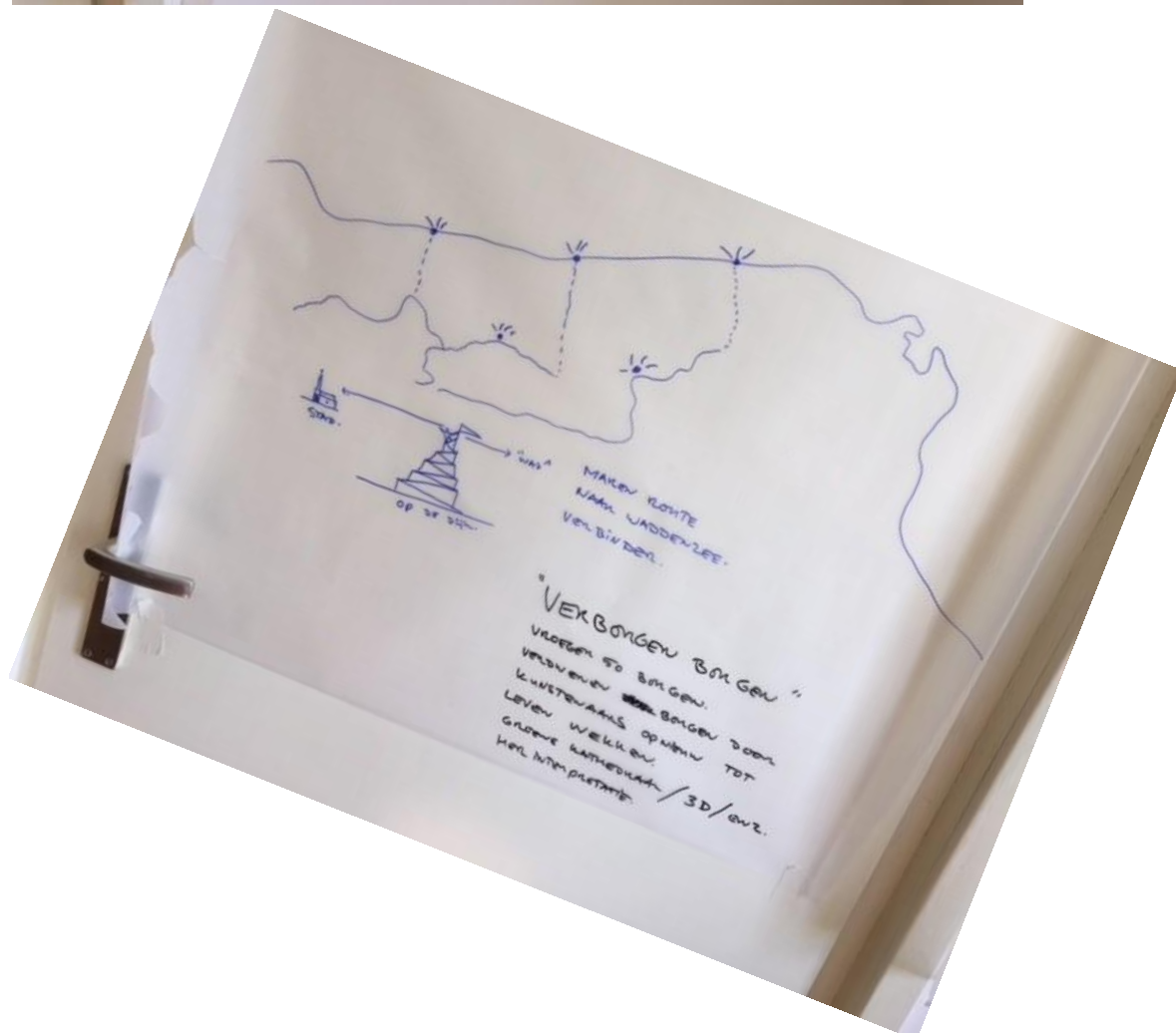
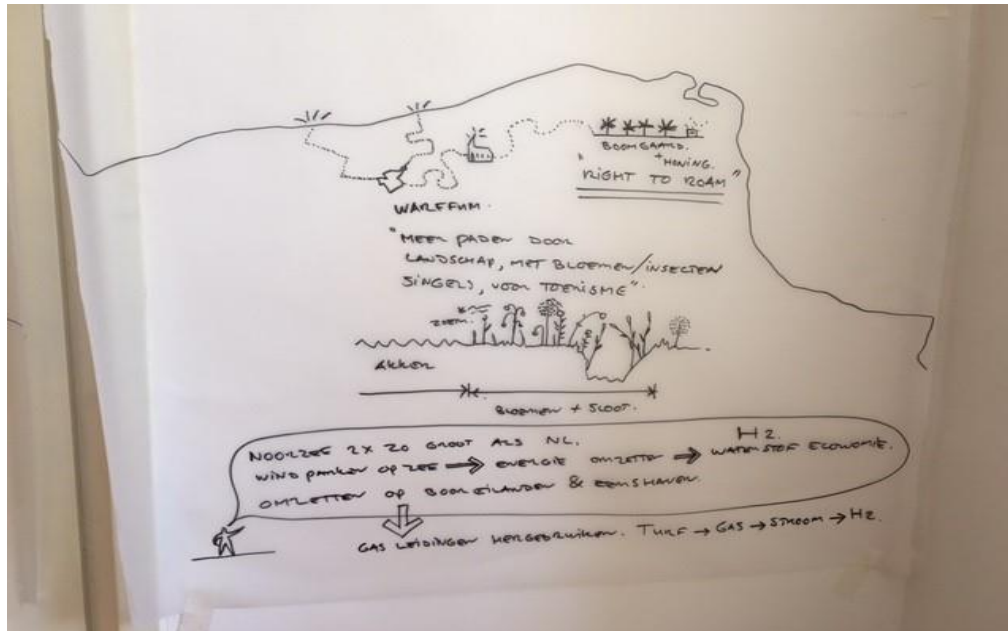
Periscope sketch workshop

Appendix 1: the sketches

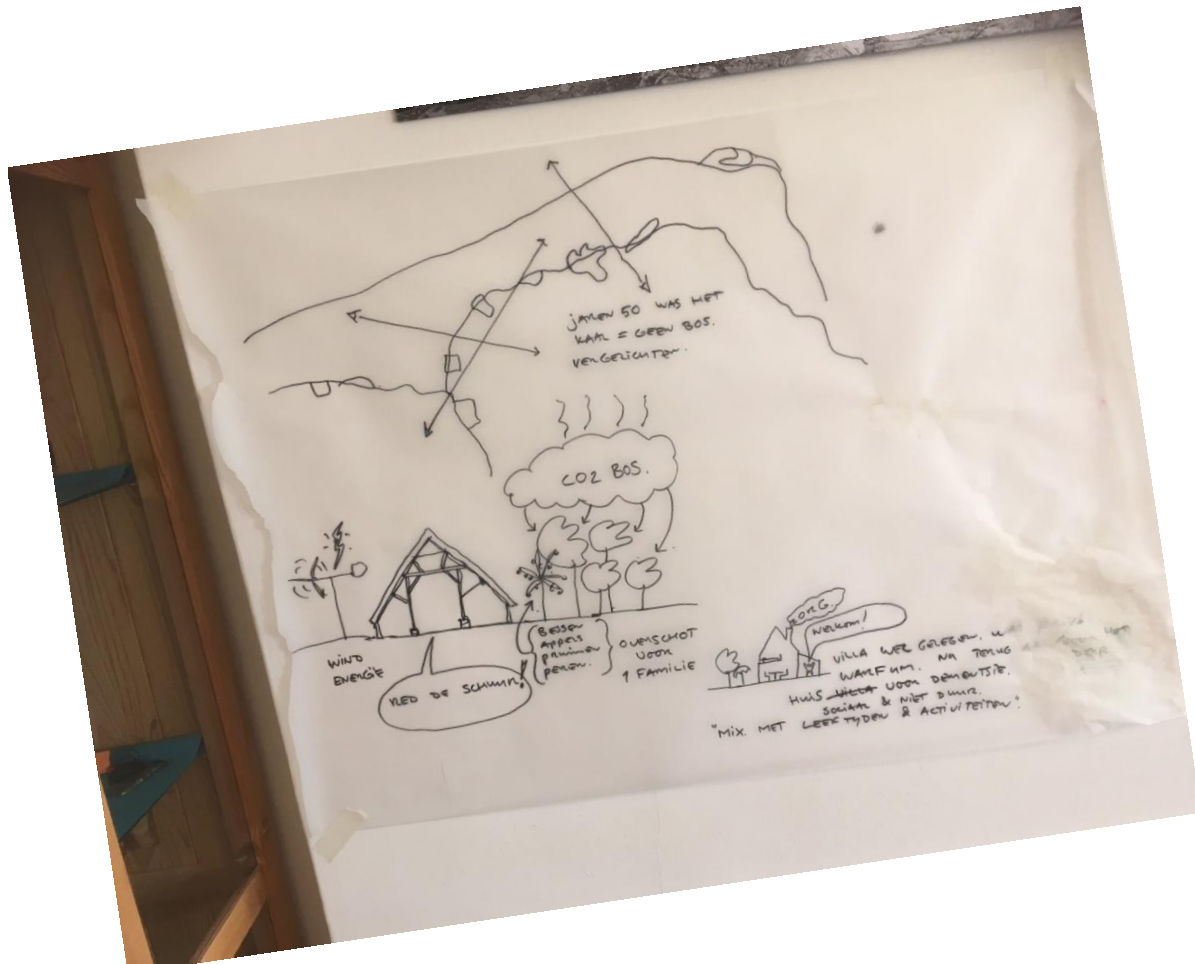
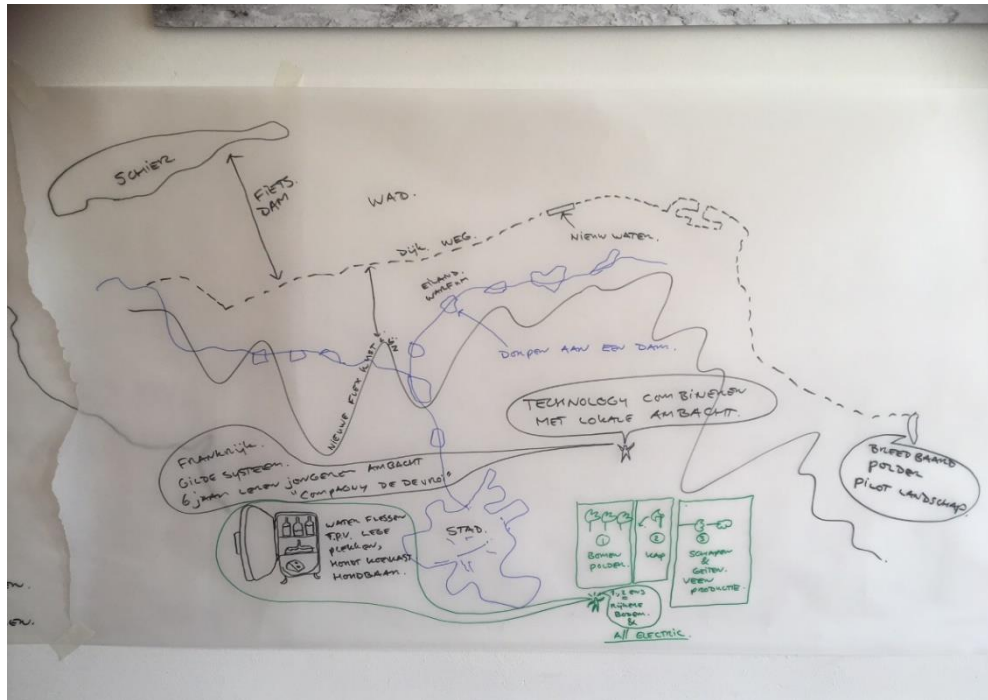
During the sketch workshop, many sketches were made by the two teams in two sketch rounds. Here a compilation.

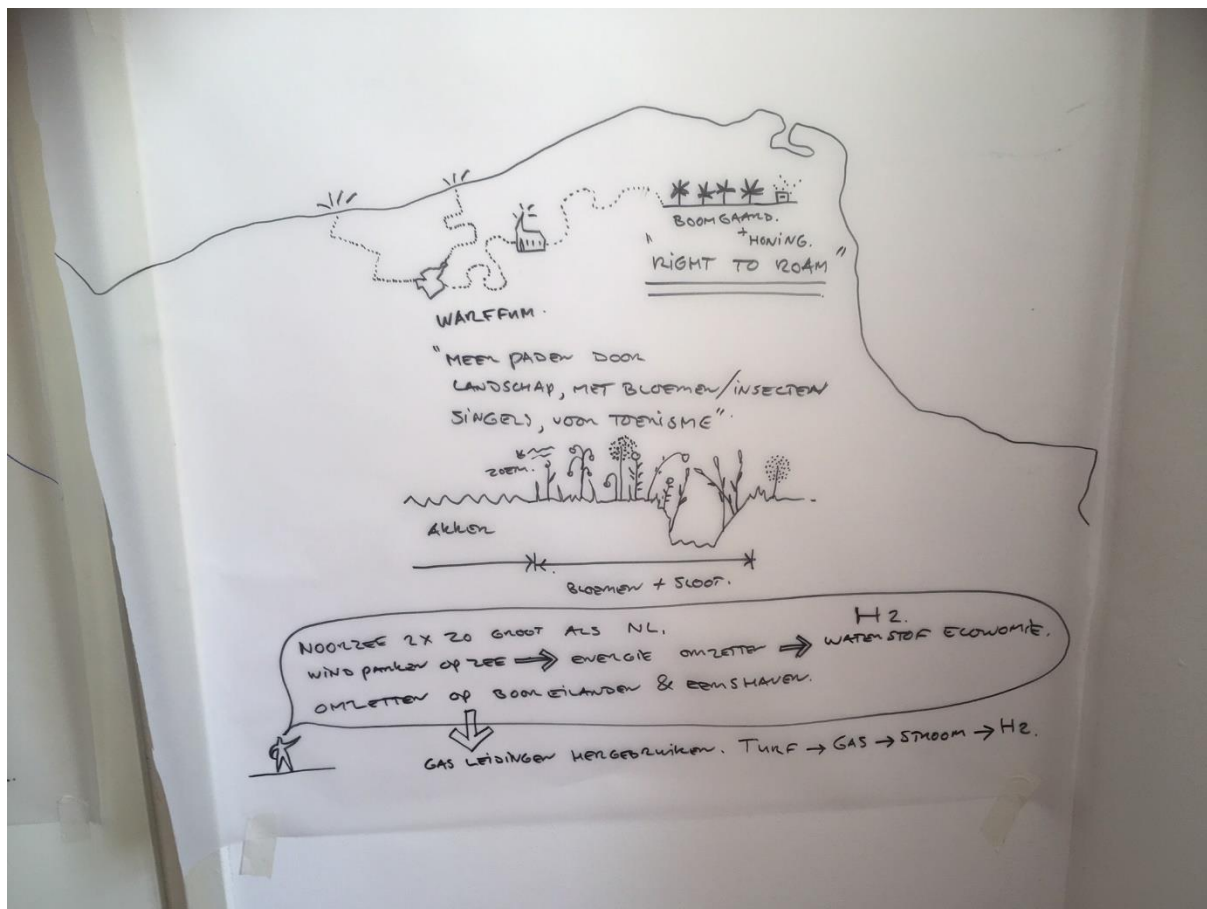
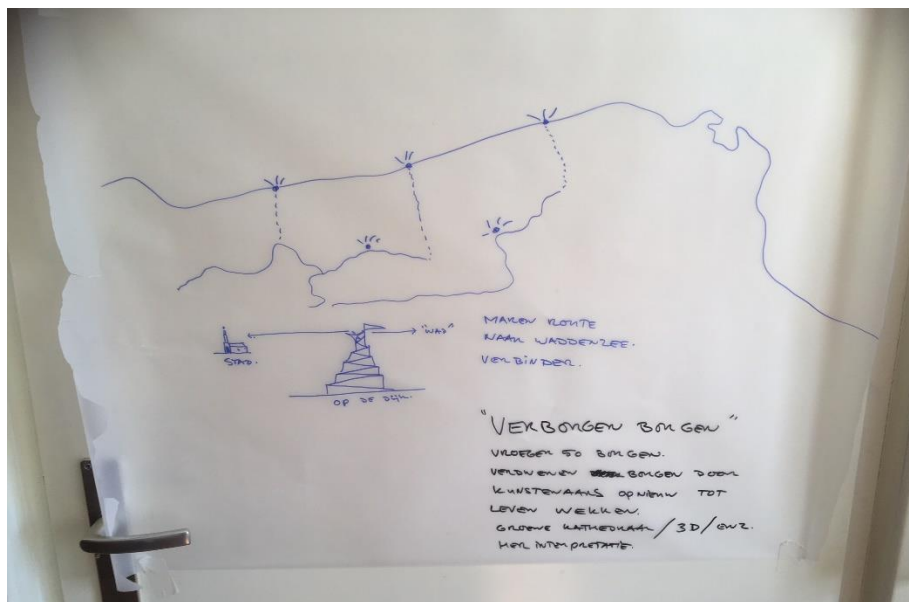
Periscope sketch workshop

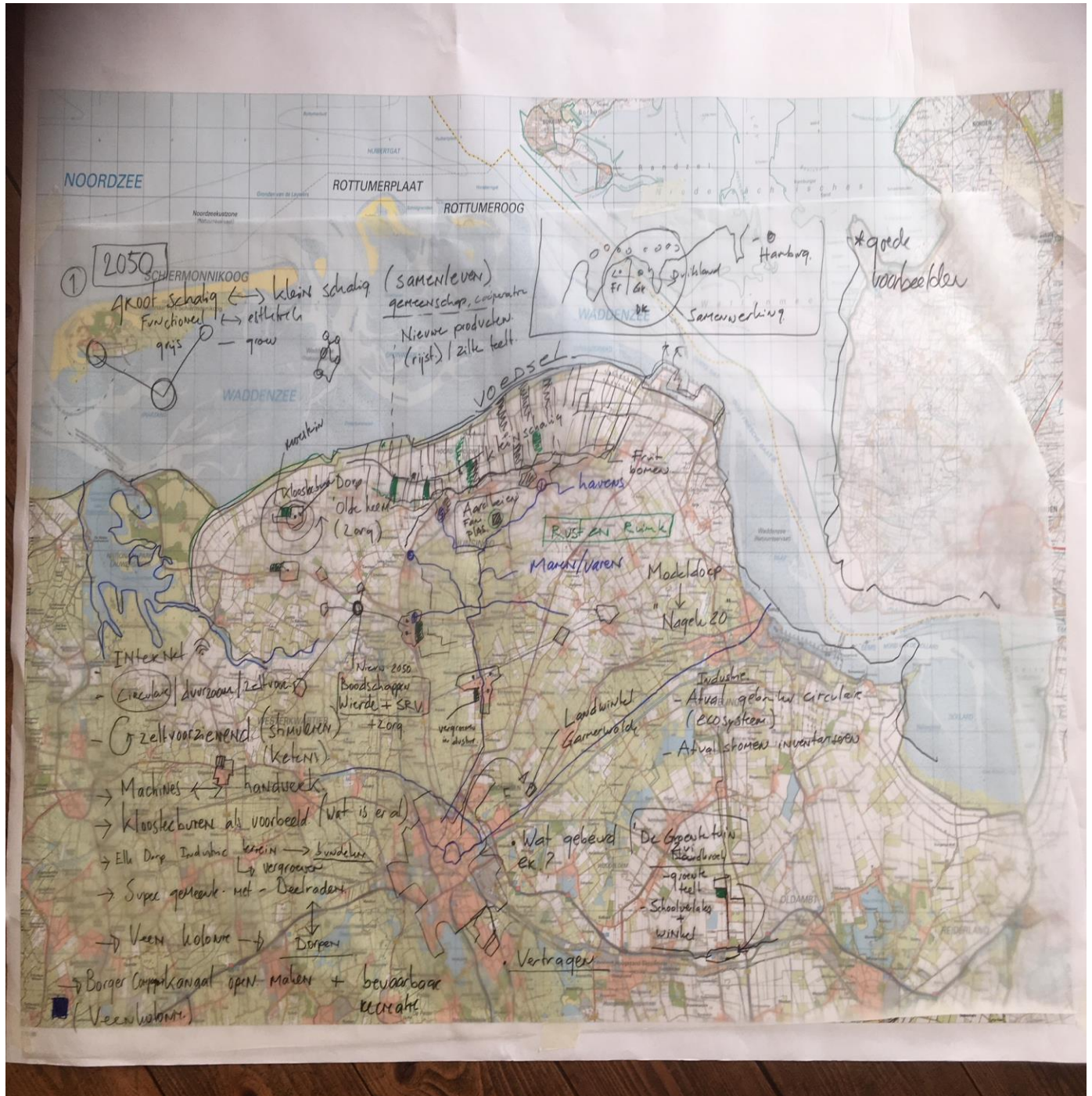
Periscope sketch workshop

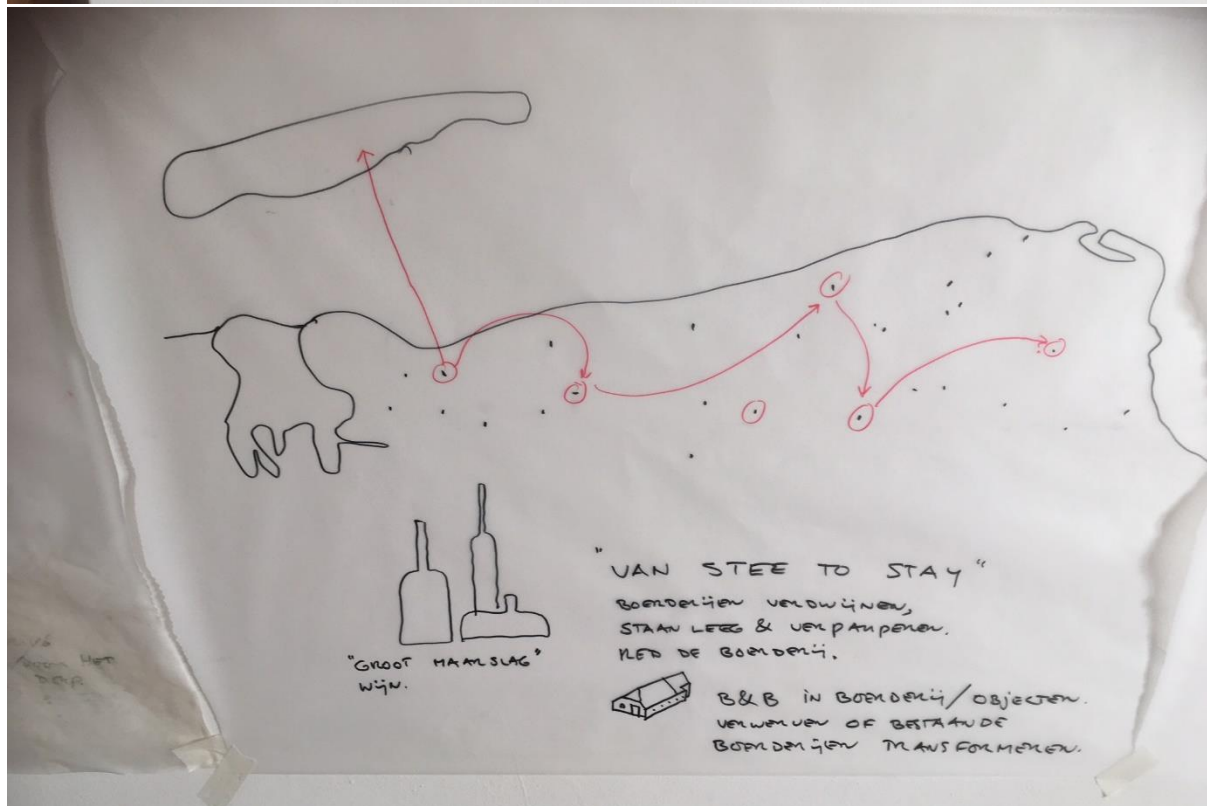
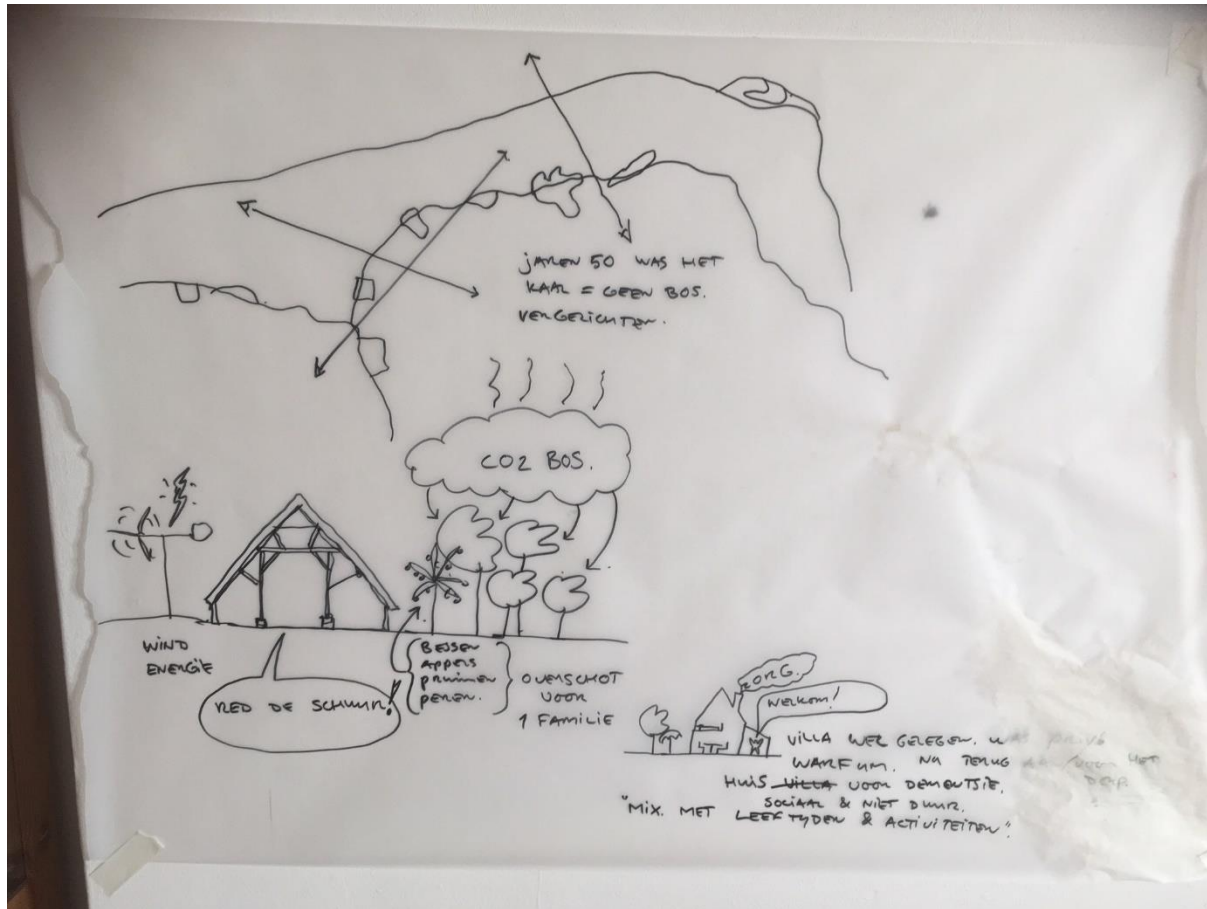
Periscope sketch workshop

Periscope sketch workshop

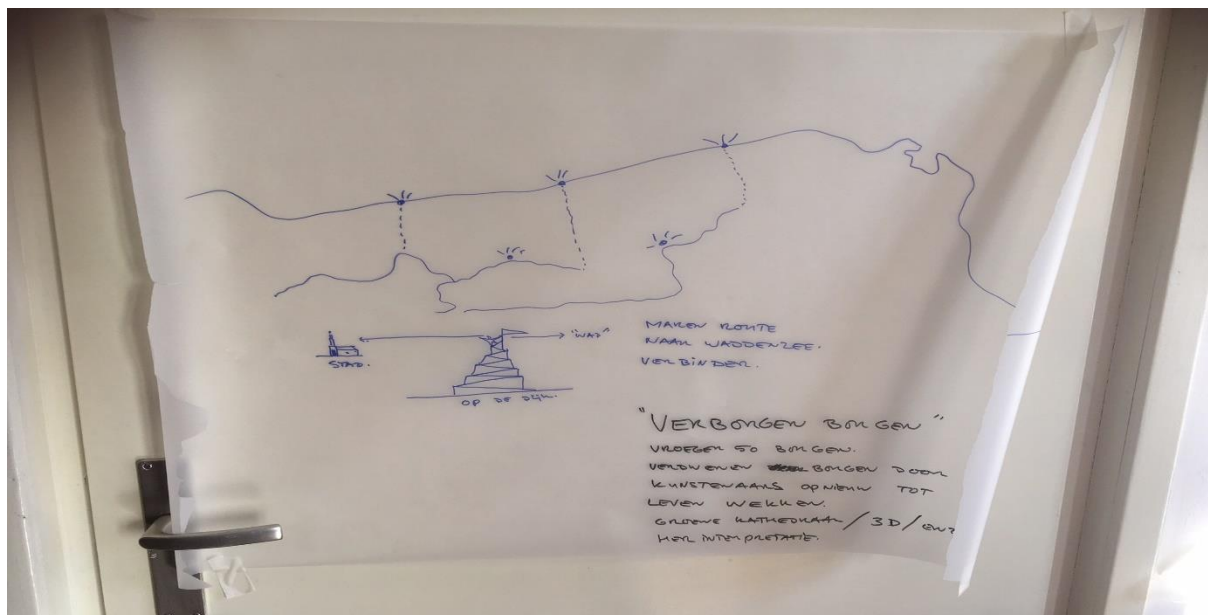
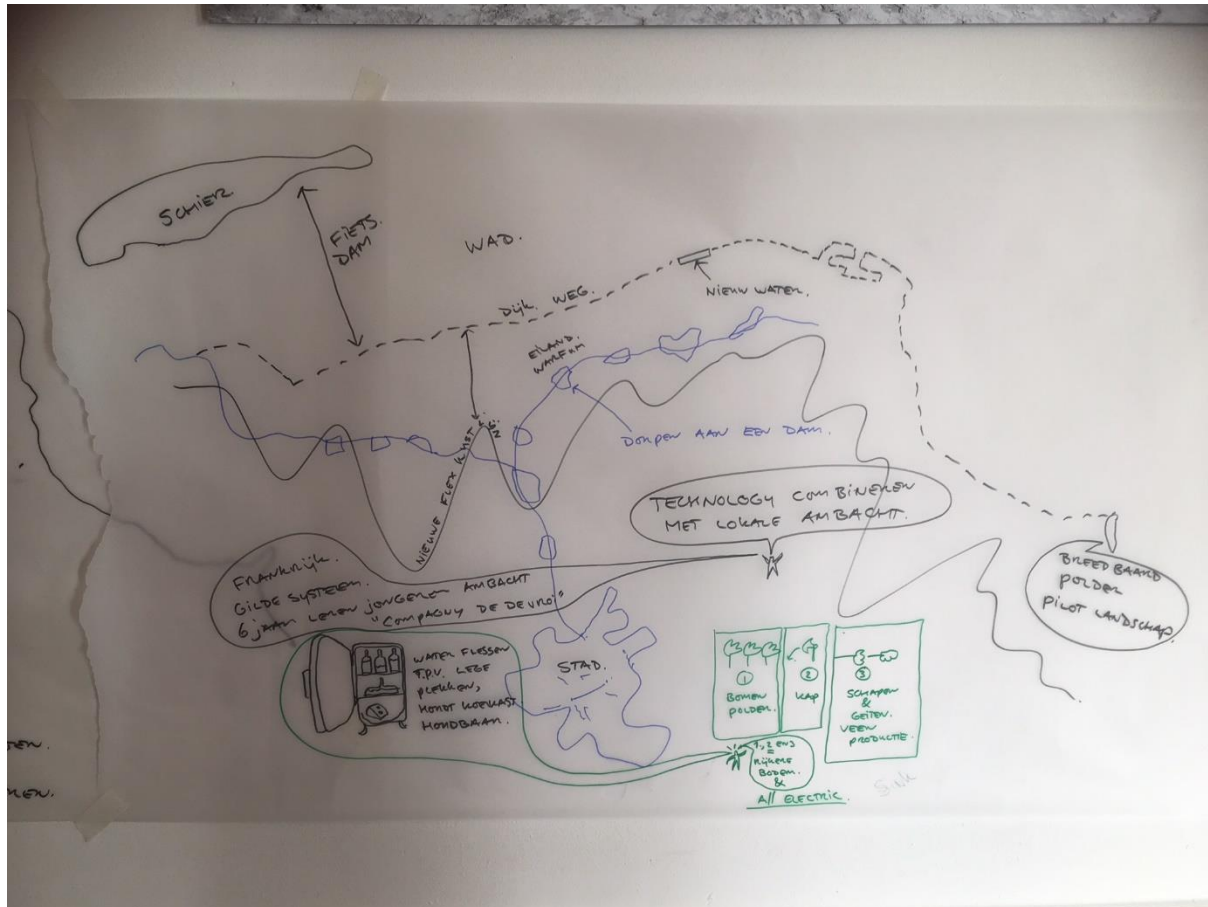

Periscope sketch workshop

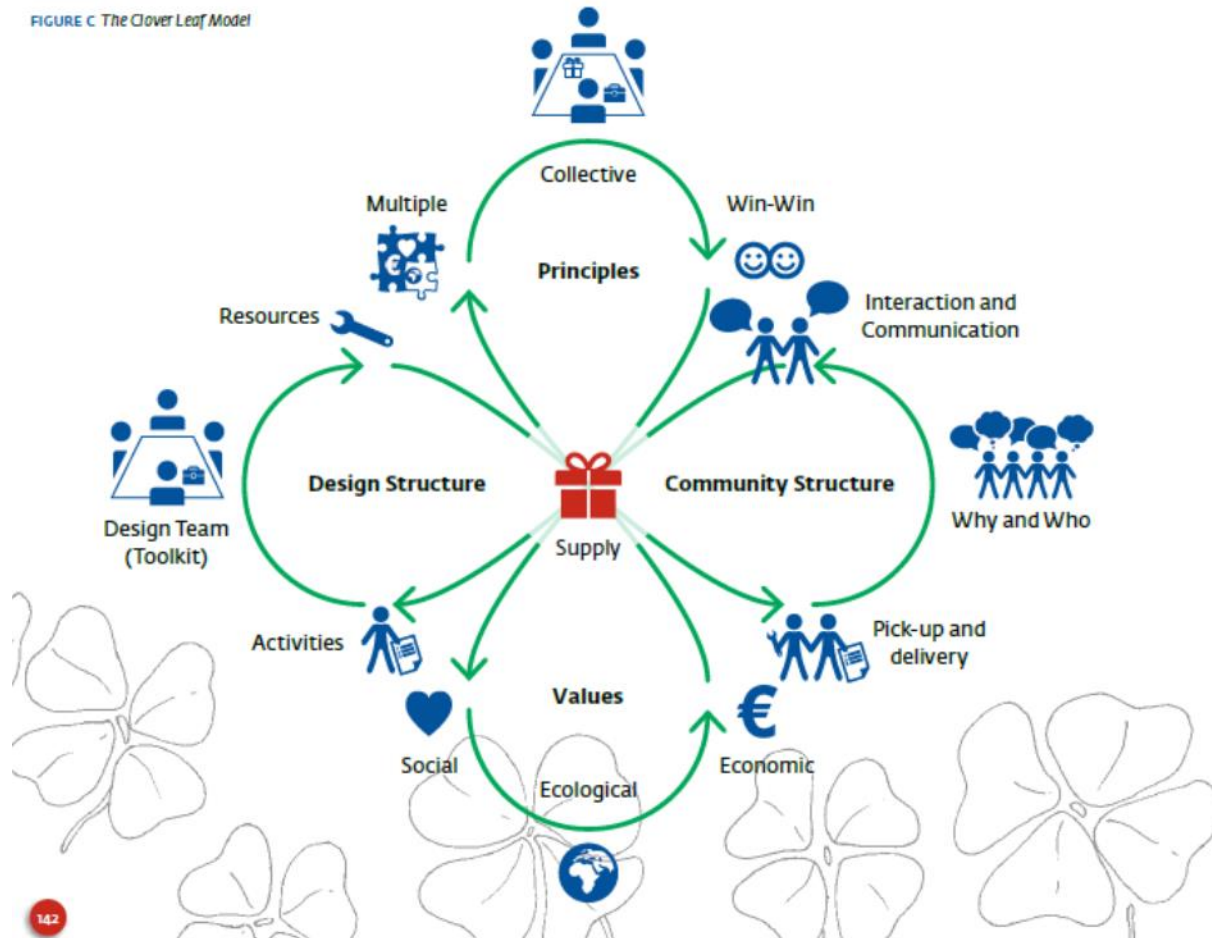
Periscope sketch workshop

Periscope sketch workshop

Appendix 2: The Clover leaf model

FIGURE C The Clover Leaf Model

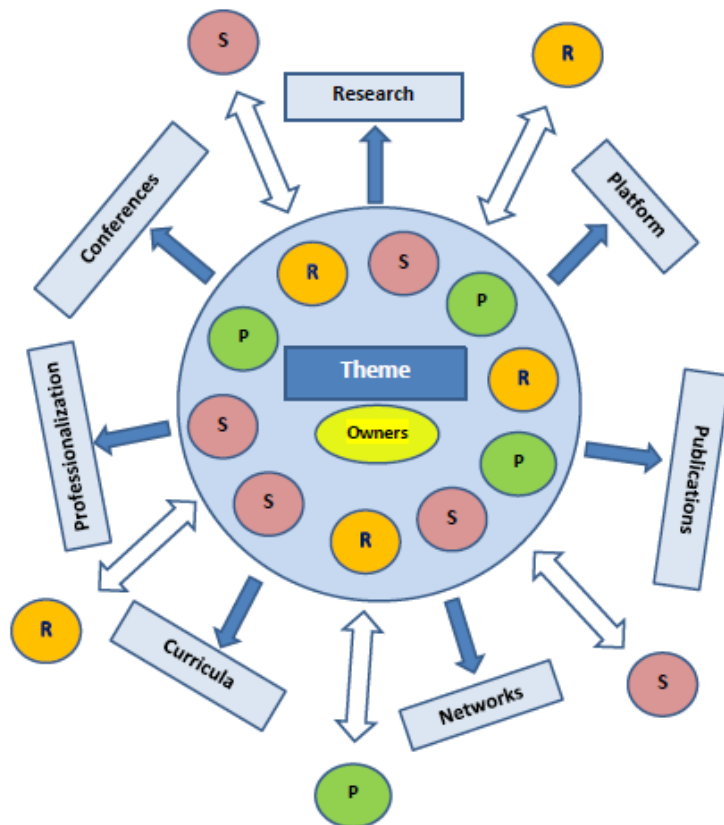

Source: Jonker et al. (2016)

Periscope sketch workshop

Appendix 3: The beehive

The Inclusive Economy Lab is based on the beehive metaphor. The beehive symbolizes a transdisciplinary network community where skills, know-how, best practices are exchanged and new business models are developed taking the 'Inclusive Economy' as the starting point.

S= students
R= researchers
P= other partners